

Fira i premis a Saragossa

Durant la Fira del Llibre es va lliurar el Premi Guillem Nicolau a l'escriptor matarranyenc Juli Micolau.

Imma Monsó a Mequinensa

L'autora de "Un home de paraula" va visitar el poble de la seua infància.

Les cançons de Menda Lerenda

El grup de música infantil va divertir amb els seu espectacle als xiquets de diverses escoles del Matarranya.

LA FRANJA

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

2,30 €

Any 10 • núm. 88 • La Franja, juliol-agost de 2009

Joaquín Ibarz, un periodista de raça

EDITA:

Iniciativa Cultural de Franja

C/ Pla. 4, 44610 Calaceit. Tel. 978 85 15 21
 Associació Cultural del Matarranya
 Consells Locals de la Franja
 Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
 Centre d'Estudis Ribagorçans (CeRib)

DIRECTOR:

Mário Sasot
 msasote@yahoo.es

GESTIÓ I ADMINISTRACIÓ:

Cèlia Badet

CAP DE REDACCIÓ I

MAQUETACIÓ GRÀFICA:

Isabel Calaf • T. 661 470 457
 tempsdefranja@telefonica.net

CONSELL DE REDACCIÓ:

Antoni Bengochea, José Miguel
 Gràcia, Artur Quintana, Lluís
 Rajadell i Carles Sancho
 (el Matarranya).

Susanna Barquín, Marta Canales,
 Jaume Casas, Pep Labat i Carme
 Tarragó (el Baix Cinca).

Carles Barrull, Glòria Francino i
 Josefina Motis (la Llitera i la
 Ribagorça).

Carme Messeguer (PPCC).

FOTOGRAFIA:

Pep Labat, Sidrid Schmidt Von der
 Twer i Ricard Solana

OPINIÓ:

Susanna Barquín, Esteve Betrià,
 Tomàs Bosque, Josep A. Carrégal,
 Miquel Estaña, Quim Gibert, Merxe
 Llop, Marc Martí, Juli Micolau,
 Joaquim Montelús, Francesc Ricart,
 Carles Sancho, Ramon Sistac,
 Natxo Sorolla, Carles Terès i
 Joaquim Torrent.

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:

978 85 15 21

IMPRESSIÓ I PRODUCCIÓ:

Gràfiques del Matarranya, SL
 grafiques@matarranya.com

DIPÒSIT LEGAL: TE-88/2000

ISSN: 1695-7709

EN VENDA A:

Albelda

Estanc Conchita

Calaceit

Papereria Abàs

El Torricó

Llibreria Pilarín

Fraga

Llibreria Badia i Llibreria Cabrera

Girona

Llibreria Les Voltes

Lleida

Llibreria de la Generalitat

Mequinensa

Papereria González

Reus

Llibreria Gaudí

Saldí

Llibreria Panadés i Llibreria Sorolla

Saragossa

Papeleria Germinal. C/ Sepulcro, 21

Tamarit

Estanc Patrito

Tortosa

Llibreria El Temple

Vall-de-roures

Llibreria Serret

La veritat sobre el cas Favara

El veritable protagonista de l'anomenat *cas Favara* va ser, malgrat ell, el capellà Wirberto Delso Díez, mort el passat mes d'abril, i a qui a finals de juny van rendir en esta localitat saragossana un emotiu homenatge.

A Wirberto li agradava dir que els fets –la seua destitució el 1974 com a capella de Favara per l'arquebisbe Pedro Cantero Cuadrado– s'havien de contextualitzar en el moment històric en què van ocórrer. En el franquisme tardà amb els referents del Maig Francès, el Vaticà II o la Teologia de la Lliberació.

La Iglésia vivia una forta "contestació" interna per part d'alguns sectors desilusionats perquè la jerarquia no aplicava les ensenyances del Vaticà II; es va posar en marxa la frustrada "operació Moisés" per a salvar des de dins a la Iglésia de las garres del franquisme, i van sorgir "els centaures", cristians en organitzacions marxistes, o els capellans obrers.

Les comunitats cristianes de base i alguns sectors de la Iglésia lluitaven colze amb colze amb les anomenades "palanques" del canvi: els moviments universitaris, les organitzacions veïnals, els sindicats i els partits clandestins.

Les associacions de veïns van sorgir a les parròquies. Les sagristies eren a vegades "la rebotiga" de la lluita contra el Règim. Es deia que els sermons d'alguns capellans van marcar més el final del franquisme que molts panflets polítics.

La Joventut Agrícola Rural Catòlica (JARC), en la què treballava Wirberto com a capellà, va ser el gèrmen de l'UAGA, com la JOC i la

HOAC, organitzacions obreres de caire catòlic, ho van ser d'alguns sindicats, en especial USO.

En aquest context de lluita contra la dictadura va tenir lloc el cas Favara. Cantero Cuadrado, que també era procurador a les Corts, va destituir a Wirberto Delso per inculcar als jòvens "idees filocomunistes", parlar del mal repartida que estava la terra i de l'existència de pobres i rics, per dedicar-se a treballar, a més de a dir missa, per solidaritzar-se amb el Baix Aragó expoliat i amb els veïns de Mequinensa i Faió que van ser desallotjats a la força per omplir el pantà.

La repressió exercida per la guàrdia civil a la població arribava als nivells més íntims de la seua vida quotidiana intentant trencar els llaços d'esta amb el capellà represaliat.

En solidaritat amb Wirberto van deixar els seus càrrecs pastorals fins a 34 capellans. Va ser una autèntica revolució. Van arribar les firmes i les mostres de suport de totes bandes i el cas va arribar al Vaticà. El ministre de la Governació va enviar una carta al governador civil de Saragossa, Federico Trillo Figueroa Vázquez, pare del polític actual, en la què se'l cominava a mantenir-se ferm i acabar "a esa campaña de marxificación que tales clérigos vienen desarrollando".

El seu gest, "anècdota" como ell deia, va calar fondo entre els seus feligresos amb qui encara es va quedar durant un temps i els deia missa a casa seua o a un graner. Va deixar empremta a la Iglésia aragonesa que buscava la seua identitat i en els jòvens de la zona, en els què va despertar les ànsies de lluitar per la llibertat.

s u m a r i

2

Editorial

3

Salutació del director
Cartes dels lectors

4

El Matarranya

7

El Baix Cinca

10

Entrevista

Rosa Maria Domènech,
alcaldessa de Calaceit i vicepresidenta de la Comarca del Matarranya

12

La Llitera i la Ribagorça

15

Cultura

16

Aragó

17

Gent de Franja

18

Països Catalans

19

Opinió:

La llengua és molt més
que un codi

salutació del director

La revista valenciana *El Temps* acaba de celebrar els seus 25 anys de vida, convertint-se en el setmanari d'informació general en català que més temps s'ha mantingut als quioscs. Malgrat l'escepticisme que despertà inicialment aquest projecte, que va fer dir Joan Fuster que "pel que havia de durar, només hi arriscaria una pesseta", ja ha passat un quart de segle de compromís ininterromput amb la informació.

Per a nosaltres, des de la Franja, humils però entusiastes epígons d'aquesta revista a la qual devem fins i tot el nom, és també un motiu "d'orgull i satisfacció", com diria el rei, que la publicació germana —o mare— haja arribat al quart de segle, en un moment complicat i difícil per a la llengua catalana, tant a València com a l'Aragó.

I just quan la revista *El Temps* celebra les "noces de plata", el nostre *Temps de Franja*, amb nou anys d'existència a les seues espatlles, dóna un salt qualitatiu incorporant un suplement literari semestral de quatre pàgines, *Styli locus*, que vol ser una finestra oberta al món de la literatura feta des de i/o per la Franja i que està coordinat per Esteve Betrià.

Dissortadament no tenim a l'Aragó un Eliseu que fos climent amb la nostra "trista i curta, economia" —com deia en un poema Desideri Lombarte. Però la presència ferma i vigorosa del *Temps* valencià és un dels al·licients que ens anima a seguir.

Mário Sasot

cartes dels lectors

Sobre això de les obres d'art de la Franja

Aquesta carta sembla una valenta anàlisi dels interessos de poder de grups eclesiàstics, en especial el representat per la diòcesi de Barbastro. Tot el que sigui anàlisi i informació és molt interessant, fa molta falta.

De tota manera, una cosa són els fets, la realitat de com han anat a parar aquestes obres allà on són ara. Pel que s'ha pogut llegir darrerament sembla que no han estat furtades per posar-les al museu Diocesà de Lleida, —com es fa creure a la gent de la zona—, sinó que, a través de molts anys, van ser replegades i restaurades de ruïnes i llocs on s'haguessin malmès del tot.

Un altra cosa són les opinions d'on han d'estar aquests valors. Aquestes són vàries, freqüentment indefinides —ni aquí ni allà ni tot el contrari—, i quasi sempre, poc lògiques.

Perquè si aquest art ha estat cuidat, ordenat i exposat a un museu, d'una manera correcta, tant fa que sigui a Catalunya, Aragó, o qui sap on? A Lleida estan molt a l'abast de la gent de la Franja o pertanyents a la diòcesi de Barbastro que tingui interès cap a elles.

Si estan exposades a l'abast de la gent, quina falta fa que tornin a la Franja? A quin lloc de la Franja hauria de ser? Per posar-les cada una al seu origen. Com es pot saber això?, si en alguns casos, es van rescatar de ruïnes...

Josefina Motis

25 anys de *El Temps*

Veig que han passat dos números —el de maig i juny— i no ha aparegut cap nota en eixa revista parlant de l'aniversari de la nostra padrina,

la revista setmanal d'informació general *El Temps*, revista que es va publicar per primera vegada a València enguany fa vint-i cinc anys, i que, com és ben sabut, va donar el nom quinze anys després a la revista que vostè dirigeix: *Temps de Franja*, i així va apadrinar-la. Com que de tot açò no se n'ha parlat a *Temps de Franja* miro ara de fer-ho amb eixa carta. El primer número d'*El Temps* va eixir el maig del 1984 i pareix que quasi ningú no li donava poc més de sis mesos de vida: «En català, i a València, açò té la mort anunciada», «Durarà de Pasqua a Sant Joan», «Ganes de tirar diners»,... Contenen que en Joan Fuster, quan els que projectaven la revista, replegaven diners per a la financiació, només hi va voler arriscar una pesseta: tan curta li veia la vida al projecte. Però per una volta Fuster no la va encertar. La revista segueix viva, i amb bona salut, a pesar dels molts entrebancs que li posen precisament aquells que més l'haurien de promoure —massa sovint els governs que afirmen que fomenten i ajuden la llengua són els que més li fan la contra. Acabo citant de l'editorial del propi *El Temps* del darrer número de maig d'enguany: «Justament, *El Temps* celebra 25 anys perquè té lectors al Principat, a les illes Balears, al País Valencià, A Catalunya Nord i a la Franja. Gràcies».

Artur Quintana

Revista de les comarques catalanoparlants d'Aragó
SUBSCRIU-T'HI
978 85 15 21
tempsdefranja@telefonica.net

L'ESMOLET

TDT (Terrible Desert Televisiu)

Llegeixo a l'*Heraldo* que queden només 11 dies per a l'apagada analògica. Per als aragonesos, l'apagada serà també cultural, doncs deixarem de veure els canals en una de les tres llengües de la nostra autonomia.

Parlo amb coneixement de causa, doncs, animat per una nota enganxada a l'ascensor, escrita en preceptives majúscules [...] YA TENEMOS POSIBILIDAD DE VER EL NUEVO SISTEMA DE TV OSEA (sic) EL TDT (sic) [...]-, vaig proveir-me d'un descodificador. Després de traclejar una bona estona amb l'aparell, i amb l'amable concurs del meu veí, vaig assistir a la càrrega de canals: Un, dos, tres... fins a vint-i-quatre! El meu goig va desplomarse quan vaig veure en què consistia la "varietat": a banda de les sis emissores madrilenyes -o "nacionales", com elles s'autoanomenen-, em van eixir dues telebotigues, uns "40 principales latinos" (auxili!), Intereconomia (el canal de la FAES), un parell o tres de canals amb sèries, Teledeporte, CNN+, Disney Channel... però res en català. Ni tan sols l'autònoma aragonesa.

Vaig retornar l'aparell al seu embalatge amb tota celeritat.

Ara compto els dies que ens queden i ens mirem ja amb nostàlgia el 30 minuts, *Infidels*, el K3, i tants d'altres espais que ens han acompanyat tots aquests anys. Si el nostre govern autonòmic no hi posa remei, estem condemnats a travessar aquest llarg i Terrible Desert Televisiu.

Carles Terès

Cabriola de Cabra de la Freixneda, el millor formatge d'Aragó 2009

■ Carles Sancho

Javier Callizo Illiura a JR Mata el diploma al "Mejor Queso de Aragón 2009"

Els formatges del Matarranya han estat novament guardonats en el 'I Cata-Concurso de Quesos' d'Aragó celebrat a Biescas. El Cabriola de la Freixneda ha estat escollit pel jurat com el millor formatge elaborat del territori. José Ramón Mata, l'empresari productor, ja havia rebut anteriorment més reconeixements de la qualitat dels seus productes artesanals que l'estimulen a tirar endavant el seu projecte empresarial i millorar permanentment la seua activitat artesanal productiva. Segons el productor Cabriola és "un formatge petit (100 g) de pasta semi tova,

mantegós al paladar i amb remembrances de plantes silvestres, bolets de bosc i postgust caprí molt elegant. Es menja d'una sola vegada amb pa cruixent de sèsam i acompanyat d'un vi blanc d'aromes nets i afruitats". A més de Cabriola també ha estat guardonat el formatge del mateix fabricant en la categoria de cabra de llet crua amb la medalla de plata el formatge Freixneda de Cabra Capra Crua. També del Matarranya han estat premiats els formatges elaborats a Pena-roja de Tastavins l'Escresola. Alfredo Andreu Gil, promotor de l'empresa, ha reco-

llit la medalla d'or en la categoria de formatge fresc. Fora del Matarranya, a la Franja, també ha estat guardonat amb la medalla d'or els Formatges Benavarri, S. L. en la categoria de llet de cabra pasteuritzada amb el formatge Montsec.

Els elaborats de Freixneda de Cabra ja havien estat anteriorment premiats diverses vegades des del 2004. Actualment l'empresa comercialitza cinc tipus de formatges: Cabriola, Capritx, Afinat, Estrel i Capra Crua. Uns productes artesanals de qualitat, originaris del territori que després són presents en tots els establiments de restauració de la comarca on el turisme és l'activitat econòmica amb més progressió. Uns formatges que donen prestigi i personalitat a una bona taula. A més l'empresa compta amb un web bilingüe que sap promocionar i publicitar la seua producció que es pot comprar, fora del Matarranya, a Madrid, Barcelona, Saragossa, Tarragona, Reus o Valls.

Si voleu consultar la web de Freixneda de Cabra, aquí teniu la seua adreça: <http://www.freixnedadecabra.com/index-CAT.htm>.

RECORDANT A WILBERTO CELSO

Dissabte 27 de juny al Cinema Municipal de Favara, a les 6 de la tarda, tindrà lloc un acte en memòria del que va ser capellà de la parròquia entre 1968-1974 Wilberto Celso, destituït per l'arquebisbe de Saragossa de l'època Pedro Cantero a conseqüència de la seua ideologia progressista i del seu compromís amb el món rural. Wirberto va morir el dia de Sant Jordi d'aquest mateix any sense massa ressò de la premsa escrita. Per això aquest acte pretén destacar la personalitat que al final del franquisme va saber enfrontar-se al règim i fer moure i aglutinar molts capellans que com ell distaven de l'església oficial adscrita al règim del dictador. L'acte a Favara, començarà amb la presentació per part del músic favarol Àngel Villalba. El seguiran l'alcalde socialista Francisco Domènech que farà una introducció històrica del personatge, Pepe Bada l'exconseller socialista del govern d'Aragó parlarà del capellà progressista i la seua relació amb l'església de l'època, Rosita Brunet de la dona a la societat favarola, Agustí Esqué del capellà obrer, Pedro Carceller del compromís en el món rural, Conchi, la vídua de l'excapellà, la visió de la família de Wirberto i Favara i acabarà l'acte Àngel Villalba. És una convocatòria d'agraïment d'un poble a un capellà progressista i amic que recorda i enyora després de més de 40 anys, fet que va transcendir als territoris del voltant duent la dimissió a 34 capellans solidaris amb Wirberto.

Carles Sancho

Capiscol

Els escriptors en aragonès i en català tenen molt en comú, des d'un gloriós passat medieval, quan compartien llengües i corona —a Barcelona un secretari reial escrivia cartes en aragonès mentre a Saragossa un merino posava comptes en català—, fins a compartir ara el difícil destí de les llengües minoritzades. Darrerament, després de segles de no fer-ho, dins del marc de les Trobades d'Escriptors al Pirineu s'han aplegat 25 escriptors d'aqueixes llengües (Marta Alòs, Pilar Benítez, Zésar Biec, Àlex Broch, Ramón Campo, Pep Coll, Isidor Cònsul, Ànchel Conte, Marc Cornell, Nieu-Luzía Dueso, Manel Figuera, Ana Giménez Betrán, Óscar Latas, Xavier Macià, Ferran Marín, Àngels Moreno, Lluís Muntada, Chusé Inazio Nabarro, Francho Nagore, Ferran Rella, Carme Riera, Chusé Antón Santamaría, Màrius Serra, Vicent Usó i Fernando Vallés): primer el 2006 a Bellver de Cerdanya i a continuació el 2007 a Pandicosa. Uns dies de convivència atapeïda, gastronòmica, muntanyenca, de diàleg, entusiasta. Però ja se sap: verba volant, scripta manent. I per tant cada escriptor ha hagut d'escriure una prosa relacionada amb l'indret pirinenc de la trobada: la Cerdanya i a Bal de Tena. Resultat quatre esplèndids llibres, oferint per a la Cerdanya en un volum tots els textos en versió aragonesa, i en un altre en versió catalana, i això mateix per a Bal de Tena. I així tenim de la primera trobada: Branquil d'a Cerdanya, i de la segona: Capiscol, publicats pel Consell d'a Fabla Aragonesa i Proa. Llegiu-los. Valen el goig de fer-ho.

Artur Quintana

Menda Lerenda recorregué diferents viles de la comarca amb les seues titelles i cançons

■ Marià Àlvarez

El grup de música infantil Menda Lerenda, va actuar el passat dijous 28 de maig a diferents centres escolars de la comarca del Matarranya dins del Programa de "Cançó i Literatura oral y tradicional" del Projecte d'Animació Cultural a les escoles de la Franja "Jesús Moncada" que organitza el Departament d'Educació, Cultura i Esports del Govern aragonès.

A les 10 hores, aquest duo de cantants aragoneses residents a Catalunya va iniciar el seu periple matarranyenc al Col·legi Públic de la Freixneda on van actuar per als grups d'infantil i Primària fins a quart. A les 11,30 es van desplaçar a l'escola de la Portellada, on s'hi van afegir algunes mares i iaies d'alumnes. Finalment, a les 15,30 hores van actuar al centre social de Fontespatla per a tots els alumnes del CRA "Tastavins" que agrupa a més dels

alumnes d'aquesta localitat, als dels centres de Pena-roja de Tastavins, la Sorollera i Montroig, que celebraven eixe dia la festa del CRA i que van gaudir d'una actuació multitudinària, seguida amb un gran interès i respectuós silenci.

El grup Menda Lerenda està format per les mestres i músiques aragoneses Beatriz Oseira, de Saragossa i Anna Quílez, de Calanda. En els seus recitals, dedicats especialment al

públic infantil, recullen cançons de la desapareguda musicòloga saragossana María Ángeles Cosculluela, que han traduït al català i a l'anglès la qual cosa els permet organitzar, dins de les escoles, activitats interdisciplinàries.

Les persones o institucions interessades en tenir més informació del grup poden consultar la seua pàgina web <http://www.mendalerenda.net>

Conferència sobre Joan Cabré al «Matarranya desconegut»

■ Carles Sancho

A la modernista Casa Amatller de Barcelona, dins de les activitats programades a l'exposició «El Matarranya desconegut», el 16 de juny la directora i la tècnica del Museu Joan Cabré de Calaceit van fer una conferència amb el títol: «Joan Cabré (1882-1947), pioner de l'arqueologia científic

ca del segle XX i el seu museu a Calaceit». L'alcalde de la vila matarranyenca, Rosa M. Domènech, va presentar l'acte. Seguidament un reportatge fotogràfic de l'època anava introduïnt la biografia del personatge. Cabré era un gran aficionat a la fotografia com es pot comprovar en visitar el museu i ens ha deixat moltes imatges de la seua activitat personal i professional. La directora, Carmen Portolés, ens parlà de la seua activitat investigadora primer al Matarranya i al Baix Aragó i, més tard, a tota Espanya. També ens presentà l'espai

museístic a Calaceit que vol convertir-se en un focus de dinamització cultural al Matarranya, amb activitats diverses: presentació de llibres, exposicions temporals d'art contemporani, explicacions teatralitzades, conferències, divulgació museística a les escoles... A continuació la tècnica, Lola Pintado, ens va fer un resum de l'activitat cultural generada pels personatges que han viscut o que han estat en contacte amb la vila del Matarranya a partir de la dècada dels seixanta del segle passat. La sala on va tenir lloc la xerrada va quedar petita i es va haver d'habilitar més seients per al públic assistent. Un bon inici per aquestes jornades de dinamització de l'exposició.

Desglaç

Si al mes de gener d'enguany els nostres amics de l'Associació Cultural "Tastavins" van traure el primer número de la revista penarogina *Pinna-Rubea*, jo des d'aquí vull felicitar-los per una cosa que mereix l'aprovació d'un projecte nascut amb il·lusió fresca, llarga vida!!!

Ara per al juny tocava el torn d'una altra revista que ha vist per primera vegada la llum, recent eixida del forn, amb un àmbit més eixamplit: *Imán* és la revista de l'Asociación Aragonesa de Escritores. Hi ha un apartat dedicat a la poesia saharahui: la Generación de la Amistad hi recull una bona mostra literària d'aquelles terres. Parla també d'Hemingway, Poe, Gil de Biedma, Gil Novales... Llarga vida!!!

Al juny tenia també el deure plaçid d'anar a Saragossa a recollir el Guillem Nicolau 2008 de mans de la Consellera de Cultura però per la raó que fos va delegar en el viceconseller de Cultura Sr. Vázquez, potser per qüestions electorals; encara vam tindre temps de parlar amb els amics entranables Carme Alcover, Màrio Sasot i el poeta Saragossà Manuel M. Forega, una part del caliu humà, i sentir-me l'hoste d'honor a la capital d'Aragó, això sí, batejat amb cava.

Si el Barça ha guanyat el triple en una temporada extraordinària, molt més modestament jo tinc la meua trilogia literària. I quina satisfacció, quin goig me produeix veure-ho. Fins la pròxima.

Juli Micolau

Els van donar unes cases...

■ Imma Montsó

Els sis o set primers anys de vida ens marquen per sempre, és en aquest període quan el cervell, immadur, assoleix el punt màxim de plasticitat. Les impressions que rebem en aquesta època determinaran aspectes fonamentals de la personalitat. És per això que sempre he trobat paradoxal que, d'aquests anys, a penes ens quedin records. És cert que moltes persones asseguren que guarden una nítida memòria. Però la gran majoria no tenim d'aquesta etapa més que imatges fugaces, un aroma, una textura, una escena aïllada... I, amb tot, no podem assegurar que siguin "records autèntics", perquè sempre hi ha la sospita que els hàgim elaborat posteriorment a partir del que ens han dit aquells que han estat presents: perquè nosaltres hi érem, sí. Però no es pot dir ben bé que hi fóssim.

Quan vaig a Mequinensa sempre em colpeix aquesta paradoxa. Perquè en aquest poble vaig passar-hi els set primers anys i, tanmateix, a penes en tinc cap record. Però sé que hi era, allà, la primera vegada que vaig anar en tricicle i la primera que vaig bufar l'espelma d'un pastís d'aniversari. Sé que allà vaig aprendre a dir que tenia gana o que tenia set. I que allà

vaig mirar per la finestra per primera vegada, vaig travessar el primer pont, em vaig banyar al primer riu. I la primera vegada que vaig esperar els Reis, va ser allà. També era allà on vaig entrar per primer cop en una papereria i vaig sentir l'aroma particular dels llapis i de les gomes d'esborrar que mai més no he tornat a trobar. Allà, la mare m'explicava contes que il·lustrava amb dibuixos fets damunt de sobres i prospectes (sempre dibuixava multituds, festes al camp, grups de gent que ballava, tot a base de minúscules figuretes dibuixades amb traços molt àgils i veloços). I allà vaig viure amb el pare, que moriria poc després de deixar Mequinensa per anar a viure a Lleida. I tot això, ¿on és? Perquè jo, tenint-ho, no ho tinc. Però bé ho dec tenir molt endins, i no tinc cap dubte que són aquells anys, aquells rostres, aquells carrers, aquelles cases, aquella església i aquells dies els que van construir les arrels més fondes de la meua identitat.

Quan vaig a Mequinensa, com ho vaig fer dilluns, veig tot de rostres que em miren des d'un temps que m'ha estat furat, rostres que em reconeixen i a qui jo no reconec. Persones que em poden explicar coses que ignoro, com de vegades feia el

Jesús Moncada quan ens trobàvem. Ell, que va fer de Mequinensa un poble universal, m'explicava escenes on hi havia la nena de pocs anys que jo era llavors, i sempre pensava: "És ben curiós: jo ho vaig viure, però és ell qui ho recorda". Podem tornar al lloc de la primera infància i veure els canvis que s'hi han produït. Podem no tornar-hi mai, però en general sabem que, si volem, ho podem fer. Tanmateix, res d'això que acabo de dir és possible a Mequinensa: perquè la papereria dels llapis fragants i el carrer on esperàvem els Reis romanen des de fa molt anys sepultats per l'aigua. Quan hi vaig viure, el poble ja estava sentenciat. I d'una manera especialment cruel: no va ser d'infart, la mort sobtada que ens deixa perplexos i astorats. No va ser la malaltia crònica que deteriora a poc a poc, fins que arriba un punt que la mort ja no importa massa. Va ser l'opció més terrible: quan a una vida, en plena vitalitat, li cau una sentència a mort amb termini fix. I això és el que va passar amb Mequinensa. D'ençà que es va construir la presa que mataria el poble, tot estava dat i beneït. Possiblement els mequinensans mai no es van recobrar d'aquella pèrdua, però van fer una cosa molt millor: continuar endavant tenint sempre el passat molt present, i van edificar una nova Mequinensa, lluminosa, verda, alegre... Tant, que fins i tot podria semblar un típic poble de vacances fluvials, gairebé trivial de no ser perquè la seva història és bella i trista com poques, i perquè els habitants de Mequinensa porten el pes de la pèrdua imprès a la mirada com una marca d'aigua en una fotografia. Una marca de què poden sentir-se orgullosos, perquè, com han dit alguna vegada: "Ens van donar unes cases i vam saber fer-ne un poble". Aviat està dit...

Nit de Sant Joan a Menorca

Alumnes i professors del C.P. Miguel Servet de Fraga participaren en una trobada escolar a l'illa

■ Màrio Sasot

Taller amb cartolines per fer fogueres de Sant Joan

Quaranta alumnes de sisè de Primària del Col·legi Públic "Miguel Servet" de Fraga, van participar durant la setmana del 8 al 12 de juny a una trobada escolar a Es mercadal (Menorca) que marcava el colofó d'un projecte col·lectiu prou engrescador. Es tracta del projecte "Patrimoni Cultural: la festa de Sant Joan" aprovat i finançat pel Ministeri d'Educació espanyol i en el qual han participat, a més del centre fragatí, l'IES "Sòl-de-Riu" d'Alcanar (el Montsià), el CP Graüll de Xàbia (Marina) i el centre amfitrió a la trobada d'Es Mercadal, "Mare de Déu del Toro".

Després de dos cursos escolars intensos, on cada escola ha desenvolupat un projecte

propri envers la festa de Sant Joan en els seus territoris, on han abundat les reunions rotatives de coordinació entre els mestres de tots els centres, finalment va arribar l'hora de que els alumnes implicats es coneixessin i intercanviessin les seues experiències.

Durant les fases prèvies, els alumnes i professors de cada centre han conreat els aspectes lúdics, agrícoles, literaris, històrics i universals de la festa. L'escola fragatina ha anat recopilant històries de molt diverses procedències, comarcals i internacionals, sobre la festa de San Joan. L'IES Sòl-de-riu d'Alcanar va fer un treball de divulgació de l'oli del pericó, un oli que s'aromatitza el dia de sant Joan amb la flor del

pericó i que li dona a l'ungüent propietats curatives. El CP Graüll de ha recuperat i après a ballar la dansa de Sant Joan. I els xiquets d'Es Mercadal han escorcollat per internet i llibres d'història local i a través d'enquestes i treballs de recerca, històries, dites i refranys, estudis de construccions i ermites amb el nom de Sant Joan, etc.

Un cop feta tota aquesta feina prèvia, la trobada a Es Mercadal va ser de convivència, de coneixement d'aquell bell entorn i de posada en comú d'experiències diverses.

El viatge en vaixell d'anada de Barcelona a Maó va ser una mica accidentat pel temps advers i finalment van haver de prendre terra a Ciutadella, a l'altra banda de l'illa.

Durant els quatre dies d'estada, on els més de cent alumnes i professors vinguts de fora es van allotjar al campament públic de Biniparratx, es van succeir les activitats on es combinaven els banys a platges paradisíques, el desco-

briment de les principals ciutats de l'illa per mig de gimcanes organitzades pel centre amfitrió, la presentació acadèmica i oficial dels diferents projectes, la visita a monuments prehistòrics, com la naveta dels Tudons, etc.

Potser la jornada més activa i emotiva va ser la tarda del dimecres al recinte firal d'Es Mercadal on se celebraren els tallers. Dividits en grups de taules de 10 alumnes mesclats dels diferents centres, els d'Es Mercadal ensenyaren als altres a fer pastissos de Sant Joan. Els de Fraga instruïren als seus companys a fer amb cartolines una targeta desplegable d'on sortia una foguera de Sant Joan. Els alacantins dirigiren un massiu ball de Sant Joan al so de tambors i flautes. I, al final la gran sorpresa. Alumnes i professors de l'escola hípica d'Es Mercadal deixaren bocabats als assistents amb les cabrioles i salts dels negres cavalls menorquins, assidus a les festes santjoanques de l'illa.

Taller d'olis aromàtics

Nit de Sant Joan a Menorca

Alumnes i professors del C.P. Miguel Servet de Fraga participaren en una trobada escolar a l'illa

■ Mário Sasot

Taller amb cartolines per fer fogueres de Sant Joan

Quaranta alumnes de sisè de Primària del Col·legi Públic "Miguel Servet" de Fraga, van participar durant la setmana del 8 al 12 de juny a una trobada escolar a Es mercadal (Menorca) que marcava el colofó d'un projecte col·lectiu prou engrescador. Es tracta del projecte "Patrimoni Cultural: la festa de Sant Joan" aprovat i finançat pel Ministeri d'Educació espanyol i en el qual han participat, a més del centre fragatí, l'IES "Sòl-de-Riu" d'Alcanar (el Montsià), el CP Graüll de Xàbia (Marina) i el centre amfitrió a la trobada d'Es Mercadal, "Mare de Déu del Toro".

Després de dos cursos escolars intensos, on cada escola ha desenvolupat un projecte

propri envers la festa de Sant Joan en els seus territoris, on han abundat les reunions rotatives de coordinació entre els mestres de tots els centres, finalment va arribar l'hora de que els alumnes implicats es coneixessin i intercanviessin les seues experiències.

Durant les fases prèvies, els alumnes i professors de cada centre han conreat els aspectes lúdics, agrícoles, literaris, històrics i universals de la festa. L'escola fragatina ha anat recopilant històries de molt diverses procedències, comarcals i internacionals, sobre la festa de Sant Joan. L'IES Sòl-de-riu d'Alcanar va fer un treball de divulgació de l'oli del pericó, un oli que s'aromatitza el dia de sant Joan amb la flor del

pericó i que li dona a l'ungüent propietats curatives. El CP Graüll de ha recuperat i après a ballar la dansa de Sant Joan. I els xiquets d'Es Mercadal han escorcollat per internet i llibres d'història local i a través d'enquestes i treballs de recerca, històries, dites i refranys, estudis de construccions i ermites amb el nom de Sant Joan, etc.

Un cop feta tota aquesta feina prèvia, la trobada a Es Mercadal va ser de convivència, de coneixement d'aquell bell entorn i de posada en comú d'experiències diverses.

El viatge en vaixell d'anada de Barcelona a Maó va ser una mica accidentat pel temps advers i finalment van haver de prendre terra a Ciutadella, a l'altra banda de l'illa.

Durant els quatre dies d'estada, on els més de cent alumnes i professors vinguts de fora es van allotjar al campament públic de Biniparratx, es van succeir les activitats on es combinaven els banys a platges paradisíaques, el desco-

briment de les principals ciutats de l'illa per mig de gimcanes organitzades pel centre amfitrió, la presentació acadèmica i oficial dels diferents projectes, la visita a monuments prehistòrics, com la naveta dels Tudons, etc.

Potser la jornada més activa i emotiva va ser la tarda del dimecres al recinte firal d'Es Mercadal on se celebraren els tallers. Dividits en grups de taules de 10 alumnes mesclats dels diferents centres, els d'Es Mercadal ensenyaren als altres a fer pastissos de Sant Joan. Els de Fraga instruïren als seus companys a fer amb cartolines una targeta desplegable d'on sortia una foguera de Sant Joan. Els alacantins dirigiren un massiu ball de Sant Joan al so de tambors i flautes. I, al final la gran sorpresa. Alumnes i professors de l'escola hípica d'Es Mercadal deixaren bocabats als assistents amb les cabrioles i salts dels negres cavalls menorquins, assidus a les festes santjoanques de l'illa.

Taller d'olis aromàtics

Benvingut a Mcdonalds

Aquesta setmana, he rebut un email des de l'adreça nore-play@mcdonalds.es, que em convida a omplir una enquesta de satisfacció per a la millora dels productes i serveis de Mcdonalds. He estat una bona estona mirant el correu, cada vegada fan més bé això del fhisng.

Per què he tingut dubtes sobre l'honestat del remitent? Fàcil, no sóc client de Mcdonalds, i Mcdonalds em respecta, sap que som dos móns paral·lels. També és cert que últimament acompanyo algunes propostes amb la frase "a qui li agrada, bé, i a qui no, que vage al Mcdonalds".

La frase té a veure sempre amb el plantejament que la projecció d'un país o d'una ciutat, també d'un poble, s'ha de fonamentar en el que li és propi, en el que fa que sigui singular.

L'altre dia parlava amb la Mari Zapater sobre la importància de les figures locals i de com costa de promoure-les entre els propis co-vilatans, no diguem entre els aliens. Parlàvem, esclar, sobre la seua feina a l'entorn de Francisco Menén, cantant líric.

Pareix que qui treballa a prop, o ha nascut a prop, no té tanta importància com qui ve de fora. El mes d'octubre s'inaugura a Fraga una exposició de Lorenzo Quinn i l'Ajuntament de Fraga li ha comprat una escultura per presidir el Jardins dels Tres Noms (Juan Carlos I, Caterina, l'Alcabó).

Per cert, Mcdonalds anuncia en la seua pàgina oficial que no estan vinculats a cap promoció i que investiguen la font d'emails com el que jo he rebut. Sóc de poble, què hi farem.

Susanna Barquín

El col·legi de Saidí ha estat premiat una altre any al concurs ¿Cómo como?

■ Carme Tarragó

Alumnes del col·legi San Juan Bautista de Saidí recollint el premi

El col·legi públic San Juan Bautista de Saidí ha estat un dels guanyadors, de l'edició d'aquest any, del concurs ¿Cómo como?, amb el treball "The best friends", realitzat per alumnes de cinquè i sisè de primària. Els estudiants que han dut a terme aquest treball són la Irene Ibarz, la Mónica Jordán, la Nélida Ibarz i la Bàrbara Lambea. Cal destacar que es tracta del segon any consecutiu que el centre de la comarca del Baix Cinca aconsegueix fer-se amb el concurs. Per una altra banda, el guanyador de la categoria de tercer i quart de primària ha estat pel treball realitzat pels alumnes del centre Santo Domingo de Silos.

El Departament d'Educació, Cultura i Esports del Govern d'Aragó i la Caixa de Catalunya organitzen aquest concurs des de l'any 2005. En l'edició d'aquest any, un total de 13.595 estudiants hi han participat, dels 158 centres

aragonesos involucrats en aquest projecte. Una iniciativa, que també es planteja a les illes Balears i a Catalunya, amb la finalitat d'intentar prevenir els trastorns relacionats amb l'alimentació, com per exemple l'anorèxia, la bulímia o l'obesitat infantil. Uns trastorns alimentaris que cada cop es fan més patents en els països desenvolupats. Per aquest motiu i donada la importància de conèixer la seva transcendència, el "¿Cómo como?" està adreçat als alumnes d'educació primària, però també a les famílies ja que les activitats del concurs es desenvolupen dins del recinte escolar com també en el domicili familiar, la qual cosa, els nens s'han vist endinsats en el món de la cuina i de les tasques domèstiques relacionades amb l'alimentació. Per exemple, han cuinat, han elaborat la llista de la compra, han après a seleccionar els aliments més adients, com també han hagut d'aprendre a adoptar bons hàbits

alimentaris. Totes aquestes tasques es van realitzar mitjançant una sèrie d'activitat establertes en uns quaderns, a partir de les quals, després els alumnes van confeccionar un cartell, en aquest cas "The best friends" on es desenvolupaven les idees apreses a partir de les activitats executades.

Gràcies a aquest treball, les quatre estudiants del col·legi San Juan Bautista de Saidí van aconseguir aquest premi, traduït en una bicicleta per a cada integrant del grup, un ordinador portàtil per al centre i un maletí per a la professora encarregada d'aquest grup de treball. Amb aquest premi, ja és el segon consecutiu que el col·legi de la comarca del Baix Cinca aconsegueix en aquest concurs, amb la qual cosa, el director del centre educatiu, Isidro González, explica que seguiran participant en aquesta iniciativa any rere any, ja que sembla que "li tenen agafada la mesura".

L'escriptora Imma Monsó tornà al poble de la seua infància

■ Diana Mula

El dilluns 1 de juny, Màrio Sasot, responsable del programa d'animació a la lectura "Jesus Moncada" del Govern d'Aragó, va portar a Mequinensa l'escriptora Imma Monsó. Durant la sessió l'escriptora ens va mostrar la seua part més pròxima, ja que durant part de la seua infància va viure a Mequinensa.

Imma Monsó es considera una escriptora tardana. Va estudiar filologia francesa a la Universitat de Barcelona i la major part de la seua vida l'ha dedicat a l'ensenyament, i la necessitat d'escriure, o si més no de publicar les seues obres, la va tenir a la dècada dels noranta, fet que la va portar a

rebre nombrosos premis literaris. Actualment compagina les dues feines i, a banda d'aquestes, també escriu articles d'opinió en diaris com *El País*.

Sobre les seues obres ens va parlar dels personatges, dels sentiments que els componen, la temàtica de les seues obres, i sobretot de la part autobiogràfica i fictícia en la seua narrativa. El públic va mostrar molt interès per saber quines coses portaven a l'autora a escriure les novel·les, i en què es basava a l'hora de realitzar els personatges, l'entorn, etc. Imma amb molta cura ens va explicar que tot estava relacionat amb les etapes de la seua vida, i clarament hi ha llibres

que es poden definir com autobiogràfics, sobretot l'obra *Un home de paraula*, en la qual tracta de capturar tots els records viscuts amb el seu marit després que aquest sobtadament morís. Va ser un recull de pensaments, anècdotes, que es va convertir en un tractat del dol a base de paraules i d'humor, que és una de les seues característiques més importants. També ens va assegurar que ella escriu les obres amb una visió, però que el lector ha de fer la seua versió pròpia, ja que cada lector té una interpretació diferent i és tan vàlida com

Imma Monsó signant llibres a Mequinensa

la de l'autor de l'obra, i si l'obra ho permet ens indica que és més intel·ligent que l'autor perquè té més d'una manera de ser interpretada.

L'autora de *Un home de paraula* ens va avançar que acaba d'escriure un llibre que veurà la llum la propera tardor, i que esperem que tingui tant èxit com els anteriors.

ESTAMPES RIBERENQUES

La síndrome bàltica

■ Joaquim Torrent

No fa gaire vaig estar consultant l'atles i, casualment, em vaig aturar a la zona del golf de Finlàndia. No podia deixar de pensar, tot sabent que pràcticament comparteixen la mateixa llengua, per quin motiu no s'ajuntaren en un sol estat Estònia i Finlàndia. De segur que si ho haguessen fet s'haurien estalviat molts problemes causats pel poderós veí rus. Un dels quals encara s'arrossega: l'amputació a Finlàndia de Carèlia. Actualment, Carèlia és una república autònoma englobada en la Federació Russa i pateix una gran russificació, començant per la població, que ha estat en gran part substituïda -d'aquestes substitucions poblacionals en saben molt els estats- per russòfons, en un procés paral·lel a l'increment de la població russòfona no integrada a Estònia, encara que en aquest cas la independència ha estroncat el procés, afortunadament per als estonians.

També em va cridar l'atenció la situació de Sant Petersburg, una mena de tascó clavat estratègicament al fons del golf de Finlàndia, que revela l'artificiositat del seu origen. Fundada per Pere el Gran al segle XVIII per donar una eixida al mar al seu imperi, damunt la província d'Íngria -obtinguda, com Livònia i Estònia (amb una porció de Carèlia), de Suècia mitjançant la pau de Nystad- aquesta ciutat es configurà des de la seua fundació com un important centre de russificació de l'entorn, que originàriament pertanyia a l'àmbit finoestonià, com el proper districte de Viborg.

Segons dades del geògraf francès Roland Breton, al seu llibre "Les ethnies", els livonis, isolats a Letònia, eren 1.238 el 1925, i en l'actualitat podrien ser menys de 150 i d'avançada edat; els vots o txudiés, que han donat nom als llacs que separen Estò-

nia de Rússia, eren un miler el 1914, i ara no arriben ni a una trentena d'ancians; els ingris, del sudoest de Leningrad, sumaven encara 16.800 l'any 1926, però només 781 en 1970; finalment, els vepses, al sud del llac Onega, passaren de 32.800 el 1926 a 8.300 en 1970. De fet, aquestes ètnies no s'han extingit pas per manca de descendència o per genocidi físic -únicament els ingris foren deportats el 1940 amb els finesos i estonians de la regió de Leningrad-, sinó perquè en barrejar-se amb les ètnies veïnes, els seus descendents són en l'actualitat letons, estonians o russos. Perdut l'ús de la llengua, amb una gran manca d'autoestima i minoritzats fins al límit no els ha quedat cap més opció...

No cal dir que aquest procés de dilució cultural no se circumscriu de manera exclusiva a la zona bàltica; en major o menor grau, es produeix o s'ha produït arreu. És un exemple clar del valor de les llengües com a indicador -talment com una punta d'iceberg- de la manca de veritable poder polític de determinats pobles, i, evidentment, de la força dels estats -i dels poders que giren al seu rodal-, capaços de bastir pràcticament del no-res, sia als aiguamolls del Bàltic, a l'altiplà castellà, a l'altiplà anatòlic, a la selva brasilenya o al desert de Nevada i a les Muntanyes Rocalloses -i també als Monegres i al Pirineu...-, grans capitals, o complexos dedicats al joc o a l'esquí...

Malauradament, tant ara com històricament, els grans poders socioeconòmics imbricats amb les estructures estatals no han tingut la més mínima contemplació cap als pobles i cultures que interferien en els seus objectius geoestratègics i d'explotació del territori -emascarats semànticament darrera el mot "progrès". Es més, simplement han estat tractats -maltractats- com la fauna i la flora; com una molesta pedra a la sabata que impedia caminar momentàniament i de la qual calia desfer-se. Sense anar més lluny és el que actualment està passant al Perú, on els indígenes que reivindiquen els seus drets ancestrals sobre la terra són reprimits i massacrats immisericordement.

Rosa Maria Domènech, alcaldessa de Calaceit i vicepresidenta de la Comarca del Matarranya

«Com a alcaldessa he de fer front als problemes i pl

Rosa Maria Domènech Vidal va nèixer a Gavà-Baix Llobregat- el 1963 on passà la seua joventut. Instal·lada a Calaceit des del 1986 es va adaptar ràpidament a la vida rural. Des de l'activa Associació de Dones i Consumidors Kalat-zeyd va donar el pas el 1999 cap al compromís polític a través del partit socialista. Primer va participar en l'ajuntament de la seua vila com a consellera de Cultura i, posteriorment, al Consell Comarcal del Matarranya que ha hagut de combinar, ara, amb la presidència del consistori calaceità. Durant uns anys va exercir de cartera. Ara té una excedència per dedicar-se plenament a la política municipal i comarcal.

Hem fet aquesta entrevista amb l'alcaldessa de Calaceit a la casa Amatller, edificació modernista de Puig i Cadafalch, al Passeig de Gràcia de Barcelona, seu de l'exposició *El Matarranya Desconegut* on ha vingut acompanyada de les responsables del museu Joan Cabré que han presentat l'arqueòleg calaceità i el museu.

Pregunta. Com va ser que de viure al Baix Llobregat vas venir a Calaceit?

Resposta. Perquè a Gavà vaig conèixer al meu marit que era originari de Calaceit i que treballava a correus i, casualment, va eixir una vacant a Calaceit i vam aprofitar per canviar el tràfec d'una ciutat d'àrea metropolitana de Barcelona per la tranquil·litat del poble. D'això ja fa vint-i-tres anys i estic molt contenta i satisfeta d'haver-ho fet.

P. I, ràpidament, vas integrar-te a la població perquè de seguida vas implicar-te primer

en la vida associativa de la vila i després en la política municipal. Com va ser aquest procés?

R. Quan vam formar l'Associació de Dones i Consumidors Kalat-zeyd vaig participar-hi des del primer moment i en les eleccions del 1999 el partit socialista va contactar amb mi per formar part de la candidatura municipal. En aquella legislatura vam eixir escollits tres regidors socialistes, vaig demanar la regidoria de cultura i me la van concedir. Venia de l'Associació de Dones i Consumidors i aquest càrrec era el més adient perquè arribava al consistori des d'una entitat cultural. Després vindrien dues legislatures més com a regidora i aquesta tercera vam guanyar les eleccions i vaig accedir a l'alcaldia.

P. I després d'entrar al consistori, al Consell Comarcal del Matarranya. Com va ser aquest pas?

«El 1999 el PSOE va contactar amb mi per incloure'm en la candidatura municipal»

R. El 2001 el conseller comarcal d'Esports i d'Acció Social va dimitir i jo el vaig substituir. Després del 2003 al 2007 vaig canviar de conselleria per fer-me càrrec de la cartera de Cultura, Esports i Patrimoni. I, actualment, des del 2007 soc la vicepresidenta de la Comarca del Matarranya. Dins la conselleria de Cultura una de les iniciatives més exitoses va ser la creació de les Jornades Culturals i Literàries del Matarranya l'any 2003 que han continuat aquests dos últims anys.

P. I des del 2007 alcaldessa. Què és més difícil de gestionar un càrrec municipal o comarcal?

R. El municipal. Perquè a la comarca tenim molts tècnics que t'ajuden a resoldre els problemes que van sorgint i tu només has de marcar les línies d'actuació. Però com alcaldessa tu has de solucionar i fer front directament els problemes i plantejar projectes per millorar la vida de la població. A més tens el contacte diari amb el veïnat que et demanen solucions ràpides i eficients. La comarca la veuen com més lluny. Encara que nosaltres, i és la nostra obligació com a polítics, intentem apropar la comarca i treballar per cobrir les seues necessitats.

P. Quins projectes municipals teniu entre mans com a més importants?

R. Com a capital cultural de la comarca del Matarranya, és molt important la remodelació i l'adequació a les noves tecnologies del teatre municipal. Espai que ara per adaptar-se

styliolocus

estiu 2009

Publicació d'Iniciativa Cultural de la Franja: una eina d'intercanvi literari

Literatura Catalana a l'Aragó

Encara que hom deixi de banda la literatura popular —que, d'acord amb les recopilacions publicades en les últimes dècades, sembla que de sempre ha estat prou present en la comunitat catalanòfona a l'Aragó—, no es pot afirmar amb rotunditat que les comarques de llengua catalana de l'Aragó fossin un desert literari abans de l'últim quart del segle passat; tanmateix, si això es digués, certament, no es faltaria del tot a la veritat. I això és així perquè fins fa ben pocs anys gairebé la totalitat dels escassos papers de caràcter literari sorgits de la impremta relacionats, per autoria o per temàtica, amb la Franja havien estat redactats, i impresos, en castellà. Ara bé, en els darrers 30 anys el panorama literari català a l'Aragó ha canviat radicalment; la raó del canvi cal cercar-la en el fet que en les últimes tres dècades s'han donat a conèixer una cinquantena d'autors nascuts a l'Aragó catalanòfon, escriptors que han conreat tots els gèneres literaris (poesia, novel·la, narrativa breu, articulisme, teatre, assaig,...) des de diferents perspectives i en àmbits diversos, tot i que la major part d'aquests escriptors molt sovint han pres el paisatge —l'espai— i els habitants — presents i pretèrits— d'aquest territori com a objectes literaris. Només ens cal pensar en dos autors ja traspassats amb una extensa obra de gran projecció dins i fora d'aquestes comarques: Jesús Moncada i Desideri Lombarte.

L'extensa nòmina d'autors catalans sorgits a l'Aragó no deixa de ser sorprenent si hom té en compte que estem parlant d'un territori poc extens, i sobretot poc poblat (no arriben a 45.000 els actuals habitants de la Franja, i són unes 70.000 les persones vives nascudes o estretament relacionades amb alguna de les quatre comarques que conformen l'Aragó catalanòfon), un territori en què —cal no oblidar-ho— l'única llengua oficial és el castellà.

Si bé des de l'administració aragonesa s'ha promogut massa tímidament la literatura en català —bàsicament el premi Guillem Nico-

lau i la col·lecció Pa de Casa, per part del Departament de Cultura de la Diputació General d'Aragó, i la recentment creada col·lecció Lo Trinquet per part de l'Institut de Estudios Turolenses—, no hi ha dubte que bona part d'aquests autors s'han iniciat en l'escriptura en català afavorits per l'organització i el dinamisme de la societat civil motivada en la promoció de la llengua i la cultura catalanes de l'Aragó a través de diferents associacions. Aquestes associacions —ara coordinades a través d'Iniciativa Cultural de la Franja— han promogut diferents col·leccions: Lo Trill i Lo Trull, l'Associació Cultural del Matarranya; La Sitja, l'Institut d'Estudis del Baix Cinca, els històrics Quaderns de la Glera i Quaderns de les Cadolles o, iniciats recentment, Quaderns del Cingle. Seguint l'estela d'aquestes iniciatives editorials, *Styliolocus* —aquests quatre fulls que trobeu encartats en les pàgines de *Temps de Franja*— no pretén ser altra cosa, després de quatre anys de gestió, que una nova eina per manifestar la vitalitat de la literatura catalana a l'Aragó.

Esteve Betrià

Iniciativa Cultural de la Franja

Publicació d'Iniciativa Cultural de la Franja

Direcció:

Esteve Betrià

Consell de redacció:

Pep Espluga

Loli Gimeno

Carme Messeguer

Hèctor B. Moret

Artur Quintana

Mário Sasot

Disseny:

Esteve Betrià

Ricard Solana

Redacció

C/Pla, 4

44610 CALACEIT

A/e temps@wanadoo.es

Impressió i Producció

Gràfiques del Matarranya, SL

grafiques@matarranya.com

Dipòsit legal: TE-57/2009

La sirena del nostre mar

Diu la llegenda que en un país molt llunyà, amagada als boscos i prop de la vora del mar, vivia una dona ferma d'ulls blaus i cabells blancs, de dits llargs i lleugers. Cada tarda, quan el sol esclatava en mil reflexos, els ulls se li tornaven verds mentre esperava l'arribada dels estels. Quan la lluna es mostrava plena, els seus peus es replegaven i, a poc a poc, una pell d'escames d'or li cobria sota el ventre les cames llargues i primes. Amb el cos de sirena navegava l'ample mar fins a l'esclat de l'alba.

Els que eren vells com ella recordaven l'arribada d'aquell ésser tan estrany. No tenia el cabell roig, com les sirenes dels contes, ni els ulls verds i vidriosos com si foren d'aigua freda; tenia el cabell fosc i a la mirada la tendresa blava i tèbia del nostre mar.

Qui la carregava amb un carret d'arròs, l'havia trobat feia un temps, a la Punta del Fangar, a les terres baixes de l'Ebre, atrapada en una xarxa que un pescador plantava per pescar-hi algun peixet. Tots li deien "capità", "l'home ancorat a la badia" i, de vegades, "anguila de mar a terra". Quan va seduir el cor d'aquella bellesa marina, va buscar una terra verda envoltada per un mar. El estiu hi era dolç però a l'hivern hi bufava gèlid el vent del nord.

Apartada de les aigües va perdre la seva cua i va adquirir formes sinuoses de dona ferma i sensual. La pell dolça i rosada, misteri i silenci al gest,...

El mariner l'estimava i tenia el seu vaixell amarrat al moll del port. La pell adobada al rostre mostrava els anys de treball, del Carib al Bàltic, del mar Roig a l'Adriàtic.

Deien les llengües dolentes —que a tot arreu n'hi ha— que de jove havia marxat un maig molt de matí. Encara no en tenia catorze i a la mirada el foc d'aquell que vol conquerir. Es faria capità, després es faria amb una noia bonica d'un poble mariner, i lluitant seria

l'amo d'un vaixell de cent cinquanta peus d'eslora. Amb dotze veles a les astes i el vent bufant a estribord solcaria tots els mars.

La seva primera feina va ser la de grumet en un mercant. Després mariner a una nau de corsaris magrebins i més tard capità per les illes del Carib. A l'edat de vint-i-dos va servir a un rei asiàtic que tenia una illa al mar de la Xina Meridional. Amb més de tres-centes galeres, era l'amo del seu lloc i tots els que per allí travessaven li pagaven peatge. Tant si venien de l'Índia, la Guinea, o el Marroc com si venien del Japó. Els uns transportaven la seda, els altres portaven esclaus, fruits, or i pedres precioses.

Va ser en aquell moment quan va sentir parlar a un mariner de l'existència d'éssers que habitaven dins el mar. Els uns eren monstres marins, peixos de cinc ulls al rostre; els altres, calamars gegants, i entremig de tots aquells éssers n'hi havia un de dolç: la sirena de la mar. De pit gran i ben format, ulls bonics i boca grossa era per tots estimada. Les sirenes, com les dones de terra, eren sempre diferents. Al Bàltic amb el pèl roig i el cantar trist i melós; a la Mediterrània, morenes d'ulls d'atzabeja i so alegre; i al Carib, plenes de llum. Però entremig de totes n'hi havia una d'especial: la sirena de la Punta del Fangar. Va parlar aquell bon home dels seus ulls blaus de turquesa, de la seva boca roja i del seu cos tan bonic. La llegenda diu que abans de llançar-se al mar havia estat la muller d'un comandant venecià. Va aturar-s'hi el temps i, com totes les criatures allotjades a la nostra ment, va deixar d'envellir. Des de feia prop de cent anys, habitava a les dunes on, de vegades, alguns s'acostaven per guaitar-hi. Els raigs del sol reflectien amb colors blaus i daurats un palau on ella deixava volar al vent els seus somnis. Els incrèduls parlaven d'un miratge a la sorra, però

Paraula

Vull construir-te un monument, Paraula

Vinculada a l'existència de l'home. Trobem en la Bíblia que Déu ens va fer verb, ens donà el poder de posar nom a les coses; s'ha dit que creà l'home per a què pogués narrar històries. En totes les religions, els rituals i celebracions tenen com a vehicle central la paraula que es manifesta també en l'oració, la predicació, etc.

La tradició oral ens ha permet durant centenars d'anys no solament salvar les creacions culturals sinó transmetre-les a veu viva d'una generació a l'altra.

Aquí no parlaré de la importància dels signes gràfics, de la paraula escrita per a deixar constància dels fets. En aquest espai m'ompliré la boca d'agraïment per fer-te un petit homenatge.

Et sento en el primer crit del naixement, en el bram del bebè quan reclama aliment, en la mare que abraça i canta, en la veu del meu pare quan m'acompanyava fins a la porta dels somnis amb la boca plena d'històries, en els consells savis de la iaia quan sortia d'escola, també en el mestre de vocació que tantes coses em va ensenyar. Sós present en els jocs d'infància i converses d'amigues.

Com les contes d'un rosari t'he repetit per a creurem valenta davant la impotència de la injustícia. No és un tòpic allò que "quan res es pot fer, ens queda la paraula". Te dono de baixa si et presentes amb veu d'infàmia, ofensiva, impertinent, de tortura o violència.

Em vesteixo de gala per ballar amb tu el vals de la poesia, la narrativa, les rondalles, els contes. També amb la Filosofia, la Història, la Dialèctica, la Retòrica o l'art de l'argumentació, la música, la ciència...

Com túnica de seda envoltas la tendresa, l'acolliment, la comprensió.

Presència d'Eros; mai no toques la cosa, l'acariïcs.

Senya d'identitat, paraula que mostra l'ànima de qui t'anomena.

En mans dels enamorats fas malabars. No tens edat.

De Sòcrates a Freud, terapèutica.

També t'estimo silenciosa, en el monòleg intern. M'agrada quan acompanyes el dolor i vens com aigua fresca a calmar la set. Has estructurat frases fetes plenes d'experiència humana: paraula d'honor, home de paraula, faltat a la paraula, portar la paraula en nom d'algú...

Gràcies a tu puc expressar el meu pensament.

Però saps, Paraula, el que més t'agraïxo: que m'has descobert l'alteritat. Tu projectes la llum que mostra el camí que em fa més feliç.

Gràcies per donar-me la possibilitat de sentir-me vinculada en l'acte de la comunicació amb qui procura paraules amables, afectuoses, sinceres i gentils que envolten la vida d'amistat i bellesa.

M. Llop

els que anaven al lloc deien que l'havien vist envoltada de cent fades que, com centelles de foc, li delimitaven la silueta.

Essent sensible com era, esperava l'arribada d'un amor vertader. El marit l'havia decebut quan la va abandonar i encara no tenia fills que la lliguessin a terra. Una dia de bon matí, quan els vents bufaven de tramuntana, va llançar el cos al mar. Tots dirien que donava la seva vida a les aigües, però el mar la protegia i va sortir de les ones el seu esperit senzill. Els ulls marrons, amb el reflex de la mar, van tornar-se blaus i verds.

Després d'aquestes paraules, el nostre home reflexionà: eren filles de Neptú, quimeres d'homes solitaris, mitologia del poble o tan sols records de les rondalles antigues? Des dels grecs als bucaners, tots n'havien parlat. Embriagat d'aquesta idea i amb el pas d'uns quants anys, va comprar-se una goleta i va navegar de les Pitiüses a la boca de l'Ebre. La història ja la sabeu, va trobar la seva musa embolicada en una xarxa. Va guanyar la seva estima amb molta cura i tendresa, mentre li acariciava les mans. Més tard va decidir tornar al poble on havia vingut al món.

Com que li podia la por que ella se n'anés, va travessar Europa per camins plens de pols, lluny dels llacs i les riberes. De França al mar del Nord i de Noruega a l'Àrtic. El seu poble era illenc i encara que hi feia fred, va agradar molt a la dona. Hi tenien una cabana al mig d'un bosc vermell. El mariner s'havia fet pescador i cada dia quan arribava el vespre se'n tornava a casa a descansar i dormir. Ella, que havia perdut la cua feia temps, va tenir un fill molt ferm, després una nena rossa i més tard un nen primet que va morir al poc temps. Això la va entristir i va canviar el seu temperament. Ja no volia cantar ni fer correrics pel jardí perseguint el seu gosset. Els infants creixien de fort i cridaven l'atenció de tothom: eren com prínceps, tan bufons i ben criats, sempre nets i ben plantats. I és que contenen les llegendes que el fills de les sirenes són propietaris d'una bellesa inusual.

A poc a poc els seus cabells van començar a esblanqueir-se i cada vegada més amagava en el seu cor un món de poesia i silenci. El benefici dels déus s'havia esfumat, ja no era un element mitològic, un ésser quasi immortal, el mirall li reflectia una imatge d'una dona que sentia el pas del temps. La humanitat no és perfecta, li repetia

l'ocell. Es va refugiar en els seus escrits, poemes plens de tristors que ningú comprenia. Llegia llibres de fades que li ajudaven a comprendre els éssers que habiten al bosc.

Una nit de lluna plena va marxar cap a la mar. Com hi tardava una estona, el seu marit va sortir per veure per on caminava. No va trobar a les roques cap rastre de la seva dona, però un so esclatant li deia, que era a les ones nedant. "L'home ancorat a la badia" no va dir res quan la va veure tornar a casa: la seva cara reflectia una gran pau interior. L'havia tret de les aigües i ni tan sols l'amor podia canviar-li la natura. Un ser lliure per molt temps, una dona independent. Mullada, s'arraulia a la vora del foc; ni la neu ni el fred intens podien aturar la força del seu instint.

Així va passar el temps, i cada vegada més, la sirena repetia un acte tan estrany. Quan la nit apareixia, ella sortia a la mar, amb el reflex de la lluna. El seu marit l'estimava i va sentir-se gelós. Era el mar el seu amant, qui li acarriava el cos? L'estimava més que a ell que tant l'havia amat? Una nit la va seguir i va veure com de cop els seus peus es replegaven, una cua sota el ventre, un soroll com de mussol, un

reflex a la mirada... El seu pit s'enduria, el seu coll s'allargava, el rostre brillava amb la llum divina de la fadrinesa, el cabell es feia fosc com quan era la sirena de la Punta del Fangar. Aquell exercici senzill, la feia una dona diferent, de dia era la muller de "l'home ancorat a la badia", i a la nit era l'amant apassionada i sensual d'un element misteriós. El seu marit tremolava pensant que no hi tornés més. Aquelles nits sota l'aigua no la deixaven envellir, cada cop era més ferma, més sensual i més lluent.

Essent una dona jove, quan va sentir-se sola, va acostar-se a la marina. Des dels penya-segats va volar com les gavines esclafant-se contra el mar. Ell la va tornar a la vida fent-la per sempre immortal. Això va crear un vincle difícil d'esbotzar.

És un peix, és una dona, és una quimera al cap. La sirena i el mar tenen un únic destí, què seria de les aigües si no les poblessin els éssers que d'irracional misteri omplen les ments d'aquells que a boca de fosc no en tenen gaire per fer? No sabem a ciència certa si aquesta història és real. Encara hi ha gent que diu que l'han vista pel mar nedant amb el fulgor dels llampecs alguna nit de tempesta.

La natura, que no para mai, va fer arrugues a la pell d'aquell mariner que un dia, seguint el desig del cor, es va ancorar a la badia. El nostre home va morir amb més de noranta anys, però ella encara és viva. Els que li contenen l'edat li'n posen més de cent, i diuen que era mil·lenària quan va arribar al poblat. Altres, a les terres baixes de l'Ebre, diuen que l'han vista al Fangar, arropada entre les dunes, com quan hi vivia. Tan sol la màgia de la ment pot transportar un ésser del Nord al Sud amb l'ajuda sempre ràpida del pensament.

No sabrem mai que n'hi ha de cert. Però una consell us daré, si us acosteu a la Punta del Fangar i sentiu el so d'un mussol, feu esforços per trobar-la, a ella li agrada saber que hi ha gent que se l'estima.

José Miguel Gràcia, poeta de la Codonyera

José Miguel Gràcia Zapater (La Codonyera, 1941) s'inicia en poesia l'any 1999 evocant el record de la seua infantesa i joventut al Mesquí i al Matarranya. D'uns primers *Goigs de la Codonyera* i altres nombrosos textos i poemaris sobre esta vila i la comarca –*Davall d'una olivera* (Calaceit, 2002), *Fets i temps de la Codonyera* (La Codonyera, 2005), *Pascual Andreu, lo Florit* (2002-2003), *Si les pedres parlaren... / Si las piedras hablaran...* (Calaceit, 2008), ... – José Miguel Gràcia ha passat a glossar la vila on viu i treba-

lla a *Vers a vers a Barcelona* (Saragossa, 2005), premi Guillem Nicolau 2004, i a cabussar-se en *Reflexions i abstraccions* (Saragossa, 2005), premi Santa Isabel d'Aragó 2003, *Dietari en groc* (Saragossa, 2008), premi Guillem Nicolau 2007, ... En l'obra poètica d'en Gràcia el lector pot navegar entre el romanç i la jota de tall ben popular, al cal·ligrama, al collage, o la fotografia i la plàstica (*Finestrons i finestretes*, Calaceit, 2004).

Júlia Llambert

de la plaça
de la palmera de letamendi.

cap al blau
creix i creix
fuig del fum
trenca el vent

un cos
prim
un coll
llarg
i un ma-
toll
es fa
cap

verd co-
lor
del pal-
mer
a pal
mades
frega
el cel

el ge
gant
del ca-
rrier
treu la
força
dels a-
rrels

si és que el
seny
ha per-
dut
de la
terra
ja és molt
lluny

cull el cel
a grapats
quan la rauxa
l'ha guanyat

José Miguel Gràcia Zapater: *Vers a vers a Barcelona*. Saragossa: Govern d'Aragó. Departament d'Educació, Cultura i Esport 2005. (Col·lecció "Litteratures d'Aragó". Sèrie en llengua catalana, 15). Premi Guillem Nicolau 2004, 64 p.

En aquest recull Gràcia convida el lector a una *sentimental journey* amb ulls aragonesos –vegeu en aquest sentit la nota de l'autor que encapçala el poemari– per la ciutat i la comarca on viu i treballa, per Barcelona i el seu Pla, tant pels edificis i les pedres –els panots de Barcelona, que anirem trepitjant durant tota la lectura, la Casa Batlló, el Fòrum, el Palau Nacional...–, com per les persones, Sant Medir i Sant Sever, el president Macià, en Miró, o les plantes i animal –la palmera de la Plaça de Letamendi, les granotes del Carrer Aragó, la truita del Llobregat...–, olors i objectes –el sabó *Heno de Pravia*, el penjador *Thonet*, la cadira *Mies van der Rohe*, el *Trambaix*... – i els racons de la pròpia geografia íntima, física i humana, barcelonina: *el Baró de Maldà*, *l'ou com balla*, *el carrer de santa Eugènia*, *l'home del semàfor*... En el poemari hi trobareu la reflexió i l'humor d'excel·lent mesura a què el poeta té acostumat el seu lector. I el collage i el cal·ligrama, que ja s'apunraven en els seus anteriors poemaris, prenen ací ampla volada. En una tria d'urgència recomano la lectura de *Panots de Barcelona*, *La palmera de la Plaça de Letamendi*, *El baró de Maldà* i, si em permeteu un títol més, *Poema de les eixides a tomballons*.

Artur Quintana

De *Vers a vers a Barcelona*, p. 14.

ca del Matarranya

«Antejar projectes per millorar la vida de la població»

als nous temps ha de ser molt dinàmic: ha d'acollir conferències, exposicions, recitals, debats, concerts i altres formes de dinamització cultural. La planta de damunt del teatre la destinarem a l'Associació dels Jubilats i en la planta superior l'Escola Municipal de Música que té una trajectòria d'uns vint-i-cinc anys. Una edificació molt gran que permet crear grans espais comunitaris. L'Associació de Dones i Consumidors Kalat-zeyd, una altra entitat de gran protagonisme en la població, té la seu a l'antiga casa del metge, local rehabilitat i ampli on es fan tot tipus de curssets i activitats culturals promogudes per l'associació.

«Costa molt d'entendre que les dones es dediquen a la política»

La casa-quarter de la guàrdia civil que s'està construint és un altre dels projectes que vam estar lluitant fins que vam aconseguir iniciar les obres que van a càrrec del pressupost de l'Estat. La guarderia de 0 a 3 anys és un altre dels serveis que ofereix la població i que s'ha aconseguit ubicar dins del mateix centre escolar municipal que ha cedit un espai per als més menuts. La pavimentació dels carrers és un altre dels projectes que es duen a terme. L'adequació de la sala d'exposicions de la planta carrer de Casa la Vila és una altra de les millores. El control del nivell d'humitat i la il·luminació són les últimes realitzacions en aquest espai. La residència de la gent gran és un altre projecte que ha costat molt però que ara està totalment acabada i que té una cabuda

Rosa Domènech al saló de Plens de l'Ajuntament de Calaceit

de 22 places de residents de dia i nit i 19 de centre de dia. La col·lecció «Calaceit Documental» editada per l'Ajuntament seguirà publicant els materials més interessants dels arxius municipals. Una altre projecte és la creació d'una fundació.

P. I a nivell comarcal, quines són els últims projectes que s'estan realitzant?

R. Impulsar el turisme eqüestre. El catàleg de les masies de la comarca que ja està pràcticament acabat. Donar valor al ric patrimoni ibèric, perquè dins del nostre territori tenim molts jaciments de la Ruta dels Ibers. Per promocionar-lo organitzem visites de les escoles, tallers relacionats amb el tema i en el mes de juliol hi haurà una Jornada Ibèrica a Massalió amb un programa d'activitats molt ampli i diversificat. La catalogació dels arxius municipals quasi està acabada, fa molts anys que hi treballem, ara volem dedicar-nos a buscar documentació interessant fora

del territori. També tenim quasi enllestit un llibre d'història comarcal que tractarà dels segles XVI i XVII. Les polítiques socials també són força importants a la comarca: transport escolar compartit, assistència a la tercera edat i dinamització jove.

«Quan es governa en minoria, s'ha de buscar recolzament d'altres grups polítics»

P. I la situació de la dona en la política a la comarca. Com la veus?

R. Encara es nota un cert masculisme, sobretot en els pobles. Costa molt entendre que les dones es dediquen a la política local o comarcal. En aquesta legislatura, tot un èxit, podem comptabilitzar tres alcaldesses a la comarca: Tere Querol -PSOE- d'Arenys de Lledó, Carmen

Agut -PAR- de Fondespatlla i jo mateixa. Al Consell Comarcal del Matarranya tenim també tres representants: Pilar Barberán -PP- de Fondespatlla, a més de Carme Agut i jo com a vicepresidenta. Esperem i desitgem que en les pròximes eleccions vaja augmentant la representació femenina tant en els ajuntaments com al Consell Comarcal.

P. El vostre govern municipal deu de ser força difícil no tenint la majoria. Com aconseguíu dur-lo a terme?

R. Buscant recolzament d'algun dels grups polítics que formen el consistori en cada actuació que fem. Perquè dins de l'ajuntament tenim regidors del nostre grup PSOE, PP, PAR i Entesa. Quan els projectes són per a la millora municipal, per facilitar la vida dels veïns, les rivalitats ideològiques no haurien de tenir cabuda.

Carles Sancho

Holocaust

En el darrer viatge del Papa a Palestina i Israel va sortir a la palestra la polèmica del paper jugat per l'Església durant la Segona Guerra Mundial de cara al poble jueu. La polèmica va agafar més força quan algun bisbe, qualificat com integrista, va negar l'Holocaust. La veritat és que, al llarg de la història, les simpaties de l'Església Catòlica cap al poble jueu quasi sempre han estat negatives.

Pels anys cinquanta i seixanta als xiquets de Calaceit, -extensible també als de la resta de la comarca- certes persones que es deien ser molt catòliques, per tal d'adoctrinar-los, els feien una espècie de joc que actualment seria qualificat com de molt mal gust.

La persona gran pregunta: Qui va matar a Jesucrist?

El xiquet contestava: Els "judios"

Aleshores, la persona gran seguia preguntant: Què s'ha de fer amb els "judios"?

El xiquet escopia a terra i amb ràbia trepitjava varies vegades la saliva i seguidament feia el senyal de la creu.

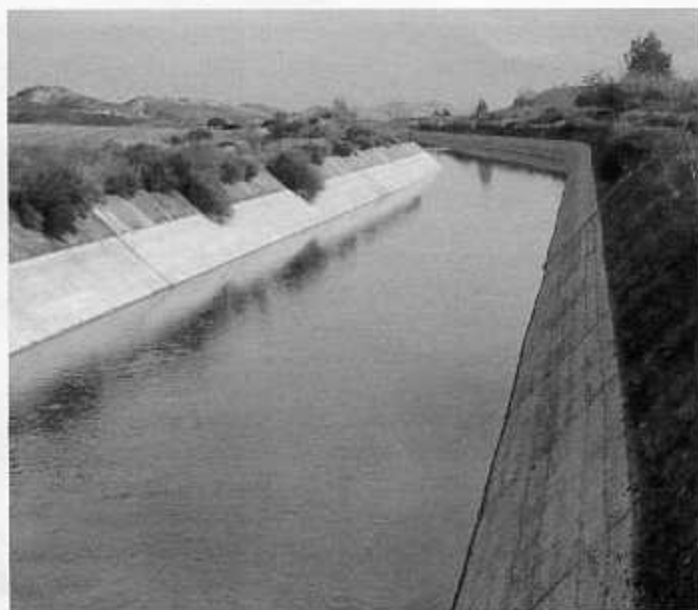
El cronista, quan tenia quatre o cinc anys, ho va fer moltes vegades i sempre ho ha recordat. També té que dir que mai van ser els pares els qui li feien fer aquest joc.

A part de la posició del govern franquista amb el famós "contubernio judeo-masónico-comunista" la posició de l'Església Catòlica, col·laboradora i mà dreta del règim, era idèntica o semblant. L'Església Catòlica hauria de facilitar l'estudi del seu paper jugat durant la Segona Guerra Mundial de cara al poble jueu i l'Holocaust. En cas que tingués alguna responsabilitat, aleshores, demanar perdó i fer tot el que estès en les seves mans per reparar el mal.

Joaquim Montclús

Cent anys d'aigua

■ Josefina Motis

Canal d'Aragó i Catalunya

El passat dia 10 de maig es va celebrar l'acte de clausura del centenari de Canal d'Aragó i Catalunya que va canviar la vida de la comarca de la Llitera i per arreu on passa. Segurament moltes persones d'aquesta zona ni existiríem si Joaquín Costa, polític de Montsó, no hagués dut a terme aquest projecte, conscient de

que aquesta seria una bona terra podent-la regar.

Per aquesta celebració va estar a Albelda el president de la Comunitat d'Aragó Marcel·lí Iglesias, que va recordar que l'arribada de l'aigua d'aquest canal va permetre transformar aquestes terres mig desèrtiques en una zona pròspera en agricultura i rama-

deria; a més de fer possible la indústria agroalimentària de la comarca de la Llitera, tot gràcies a l'esforç de varies generacions. Igualment l'Alcaldessa del poble, Maria Àngeles Roca, va ressaltar que la cultura de l'aigua és un senyal d'identitat per a la comarca gràcies a aquest canal.

En aquest acte, el propi President, amb l'Alcaldessa al costat, va fer distinció a 27 guardes de la Comunitat de Regants, reconeixent el seu valor.

També va descobrir un monòlit commemoratiu al Parc del Llíroner on es va plantar un arbre, participant en l'acte els Mossos i Carreters i la Rondalla San Roque.

Es comentava que el president es va manifestar com una persona propera i amigable, ja que, al ser d'una comarca propera de la Franja, tenia coneguts al poble, on va prometre tornar d'una manera informal a menjar caragols.

Junt amb aquestes dues autoritats, el president de la comarca, Josep Antoni Chauvell van inaugurar el funcionament del canvi del sistema de reg a Albelda amb el Conseller d'Agricultura, i els Presidents de CHE i SEIASA, empresa pertanyent al Ministeri de Medi Ambient la qual, amb un finançament del 50%, ha fet possible aquest canvi.

Els entusiastes d'aquest nou sistema de reg amb tubs subterranis i a l'exterior que tiren l'aigua pels aires, parlen amb termes de modernització, i de grandesa, per la quantitat d'hectàrees que es poden regar per aquest sistema -1.613- i pels regants "beneficiats" -462-. El pressupost d'aquesta obra passa dels deu milions d'euros.

PROS I CONTRES DEL NOU SISTEMA

Vista l'obra des de la posició d'un "no regant" es poden dir algunes coses:

- Que els regs per canalització estaven molt modernitzats, els guardes s'ocupaven de donar els horaris "a la carta", es podia medir l'aigua per segon que sortia cap a la presa, segons la disponible i hi ha molt bones instal·lacions per aprofitar-la bé.
- Que l'entrada i instal·lació dels nous mecanismes tenen més valor que algunes petites finques on s'han instal·lat.
- Que els que tenen petites finques no ho han pogut posar a totes, així que reguen de les dues maneres.
- Que els "beneficiats" pel nou sistema tenen un deute que tardarà molts anys en ser amortitzat.
- Que cada regant tenint el seu dipòsit d'aigua per distribuir de la què li correspon, segons la disponible o les dimensions de la finca, podia instal·lar els motorets, tubets, aspersors o els perfils oportuns.

J.M.

ESPURNEGALL

■ Natxo Sorolla. Administrador de franja.tk

Durant el mes de juny només l'ABC feia referència a la Llei de llengües, informant que el PAR aposta per canviar el nom del català per «català-aragonès» o la denominació utilitzada pels radicals d'«aragonès oriental». El diari afirmava que segons el PSOE «si volen posar-li un cognom, no serà problema». Mentre, a Fraga es desenvolupava una campanya per assegurar el manteniment de les emissions de TV3 a tota la Franja amb la transició a la televisió digital.

Un gelater d'Alcampell (Llitera) denunciava davant la premsa la impossibilitat que tenia per etiquetar en català amb la legislació aragonesa. I un artesà del formatge de la Freixnedada, que manté web en català <<http://www.freixnedadecabra.com/>>, guanyava el premi de

“Millor formatge d'Aragó 2009”.

El Govern d'Aragó convocava el premi literari en català, i es criticava a la Universitat de Saragossa que en presentava uns sense tenir en compte el català.

En la llei de Gran Scala, els assessors legals de les Corts manifesten que podria ser anti-constitucional. José Ángel Biel (PAR) treu pit i manifesta que “no tots la poden recórrer” davant el Constitucional, assegurant-se amb suficient poder parlamentari per a evitar-ho.

En els bens de la Franja, Lleida presentava l'obra de Benavarri adquirida sense l'oposició d'Aragó, i feia alegacions contra la compra per part de la DGA, d'unes taules gòtiques de Benavarri. El PAR aprofitava les polèmiques per a fer una concentra-

ció a Lleida amb pancartes de to masclista: “venimos a buscar los bienes con un PAR”.

En l'àmbit de les comarques, tiraven endavant dos infraestructures per al tractament de purins a la Franja (Pena-roja i Saidí) i una a tocar (Capella). A Benavarri renaixia el Club Ciclista i se celebrava la festa de la “Baixada de Carricotxes”. La Llitera vivia una pedregada que arrasava més de 8.000 hectàrees. Al Matarranya, les Corts d'Aragó acordaven privilegiar l'eixida de la nova Autovia 68 per Vinaròs i no per Tarragona.

En el moviment cultural, l'Associació Cultural del Matarranya celebrava l'èxit de participació a la Fira Cerç de Massalió i un sopar literari amb els alumnes dels cursos de català. Los Draps anunciaven concerts a

Pont de Montanyana (4/07/09) en el marc de les jornades “Les altres fronteres del Pirineu” del Cerib, i també a Artieda (19/7/09)

Finalment, la FACAO i la seua plataforma matemàtica obrien un servei de docència a Ràdio Argentina per a ensenyar “chappurreau”. Lo surrealisme no té límits. Com escrivia T. Bosque a un Viles i gents “chappudràtic: aixina com catedràtic o dotó de basseta, diputat de carrasqueta, sabut del canut i tants altres”.

OPINIÓ

Alejandro Maño

■ Ramon Sistac

Alejandro Maño no és pas un home com un altre, sinó que és ben bé com tots els altres: vull dir que és l'aragonès arquetípic, el més aragonès dels aragonesos o, més aviat, la mitjana de tots ells. I és que Alejandro Maño no és ni alt ni baix, ni prim ni gras, ni ros ni bru (per bé que a Osca, especialment al Somontano, hi ha molts rossos, i al Baix Aragó molts morens). És possible que siga cellajunt i potser té el nas un xic xatet, però només és possible. Ah! Abans que hi veieu inconvenients, he triat un *Alejandro*, i no pas una *Alejandra*, perquè, a més de l'homonímia amb Alexandre el Gran, m'interessa especialment de subratllar un caràcter una mica masclista. Res d'especial o, com a mínim, res de sorprenent en aquest racó de món.

No és veritat que Alejandro Magno siga un tossut vocacional, un caparrut de vici, un baturro d'ací t'espero. N'és; però com qualsevol altre individu de cultura mediterrània. *Los aragoneses llevan la fama, pero los catalanes cardan la lana* (ho deia ma mare, inflamada de fervor regional i con retintín). Segurament l'Alejandro viu a ciutat (a Saragossa?), o en una població gran o mitjana, i possiblement té algun estudi, i una feina digna. Ha viatjat més aviat poc, però és mitjanament llegit. Potser menja massa, potser beu una mica. En tot cas té excés de colesterol (l'efecte *choricico* i *morcillica*) i els dies de festa sua i alça massa la veu (i això no ho fa l'aigua). Menja i beu coses de tota la vida, perquè ell no és especialment donat a tastar les coses noves. És un repatani, i ací és on comencen els problemes. I és que el nostre Alejandro és una mica malagradós. Té por de la innovació, li fan basarda els canvis radicals. Però, d'altra banda, pareix que té

un bri d'envegeta cap als que no comparteixen aqueixa condició. Té temor de quedar-se enrere, de no arribar-hi, que li passen al davant; però no gosa de fer passes decidides cap a la incertesa. I, quan les coses, a causa del seu conservadorisme malaltís, no ixen com ell voldria, veu el fantasma del contuberni, experimenta la sensació que té en contra el món sencer. És simptomàtic el poc que li agrada viatjar. Només es troba bé amb les certeses quotidianes de Salou, envoltat dels mateixos veïns d'escala de la seua vila. Algun cop ha anat a França, però no li agraden els francesos, principalment perquè parlen francès. En definitiva, són com catalans que han reeixit a ser ells mateixos, cosa que contradiu l'ordre natural de les coses, i això el posa especialment nerviós. Ell es considera, i fins a cert punt se sent, aragonès, i li agraden els símbols regionals, per molt tòpics i rancis que siguen; però tampoc no vol que se'n faça un gra massa. La sola idea d'alterar l'estatus li causa un gran neguit.

Per això, i per desgràcia, Alejandro Maño no entendrà mai la diversitat interna d'Aragó. Ni l'entendrà ni l'acceptarà, ni la cultural ni, encara menys, la lingüística. A Aragó sempre s'ha parlat castellà. N'hi ha que el parlen prou diferent; una cosa vella, al nord, que és francament antiestètica. I, a més, ara l'escruien, amb molta *z* i molta *b alta*. Com un castellà malfargat i carregat de catalanades i gavataxades. Pretendre que això és una llengua és com una broma de mal gust. I quatre radicals que ho volen imposar a tothom. *Pa joder*. I, a l'est, encara pitjor. Allà sempre han parlat, la gent toixarruda, una barreja infumable de castellà i català, i ara, per influència de quatre i pels voltors que aguaiten de Catalunya estant, pretenen que tinga tots els drets com una llengua de debò, com a Catalunya i a Euskadi.

El temps passa i Marcel·lí Pa i Vi es dedica a tocar la gaita, o el flabiol, no fos cas que perdés algun vot. I a mi em vénen al cap els vells redolins jotereros de La Bullonera: “*qué envidia nos tienen en todo Madrid: que no son tan nobles, ni brutos ni pobres como los de aquí*”

La DGA adquireix dues obres de Pere Garcia de Benavarri

■ Carme Tarragó

Sant Pelagi

El departament de Cultura del govern d'Aragó va adquirir els retaules de *San Miguel Arcángel* i *San Gregorio Magno* a la sala de subhastes Balclis de Barcelona, per un import total que ronda els 140.000 euros, el passat dia 28 de maig.

D'aquesta manera, l'executiu aragonès contribueix a ampliar la col·lecció d'art gòtic d'Aragó. Es tracta de dos retaules gòtics adscrits estilísticament al taller de l'artista aragonès Pere Garcia de Benavarri, autor d'art sacre a les parròquies de la Franja de

Ponent i de Lleida entre els anys 1445 i 1483. El seu estil pictòric és conegut a través de la taula titular del retaule de la Verge de Belcaire, ubicat al Museu Nacional d'Art de Catalunya. La intensa activitat artística de l'autor aragonès el van convertir en un model a imitar i el seu estil, encara va perdurar a l'Alt Aragó i a tota la província de Lleida fins a l'inici del segle XVI.

Els informes encarregats per la Direcció General de Patrimoni amb la finalitat de confirmar la seva autenticitat

indiquen que ambdues peces s'adscriuen estilísticament al taller del mestre aragonès i que la seva decoració en relleu de tipus vegetal i amb fons daurat coincideix amb les fórmules de l'Escola de Pintura Gòtica de Lleida durant el segle XV. L'anàlisi i descripció de les taules indica també que les dues peces van pertànyer a una sola taula amb una imatge central i que a cada banda s'hi ubicava un d'aquests dos sants. Ambdues són d'iguals dimensions (153'8 x 78'4) i en el retaule original, la pintura de San Miguel ocupava la banda esquerra i San Gregori la dreta, segons indica l'informe d'anàlisi i descripció que s'ha realitzat de forma prèvia a la

seva adquisició. Aquestes dues obres, adquirides per l'executiu aragonès, formaven part d'una col·lecció privada dels expropiataris del Castell de Santa Florentina, ubicat a Canet de Mar (el Maresme). Els estudis, a més, assenyalen que les obres han estat manipulades en diverses ocasions i que el seu estat actual requereix treballs de restauració.

Per altra banda, cal destacar que la compra d'aquests dos retaules es produeix després de que el president de la Diputació de Lleida, Jaume Gilibert, decidís adquirir, en aquesta mateixa sala de subhastes de Barcelona, un retaule atribuït al mateix autor per un import de 22.000 euros.

LA DGA EXERCEIX EL DRET DE RETRACTE SOBRE L'OBRA 'LA RESURRECCIÓ' ADQUIRIDA PER LA DIPUTACIÓ DE LLEIDA

El govern d'Aragó ha decidit exercir el dret de retracte sobre el fragment de la taula on hi ha representada "La Resurrecció", ja que aquesta obra va ser adquirida a la sala de subhastes de Barcelona, Balclis, per part de la Diputació de Lleida, el passat 8 d'abril.

Aquesta peça pertany a l'església del Castell de Benavarri, un edifici declarat bé d'interès cultural. Segons el comprador de l'obra, la sala de subhastes Balclis de la capital catalana, hauria d'haver comunicat al govern d'Aragó que l'obra d'art es posava a la venda. Per aquest motiu i després de que l'executiu aragonès s'assabentés de la venda de la peça, el passat 5 de maig va decidir incoar el procediment per incloure 'La Resurrecció' a l'inventari del Patrimoni Cultural Aragonès. Amb la qual cosa i segons les lleis de patrimoni estatal i autonòmic, el govern d'Aragó ha exercit el dret de retracte sobre una obra que ha estat atribuïda al pintor aragonès Pere Garcia de Benavarri.

Per altra banda, la Diputació de Lleida ha presentat al·legacions a la Direcció General de Patrimoni Cultural del govern d'Aragó per oposar-se a la petició de la DGA del dret de retracte sobre una obra adquirida al mes de març.

II Trobada de Centres d'Estudis de les comarques de Lleida

■ Carme Messeguer

El passat dissabte 13 de juny va tenir lloc a Mollerussa la II Trobada de centres d'estudis de les comarques de Lleida, organitzada per la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana i que va acollir l'Institut d'Estudis Comarcals del Pla d'Urgell.

Després d'una I Trobada l'any 2008 a Lleida, a la seu de l'Institut d'Estudis Ilerdencs, en què els centres i entitats d'estudis de les terres de Lleida integrats a la Coordinadora van donar a conèixer les seues especificitats i trajectòria, la trobada d'enguany tenia per objectiu presentar els projectes que els centres d'estudi estan portant a terme. En aquesta línia el Centre d'Estudis Ribagorçans (CERib) va convidar els assistents a les VII jornades que organitza l'entitat al voltant del tema «Les altres fronteres del Pirineu», que tindrà lloc a Montanyana del 3 al 5 de juliol. També, l'Institut d'Estudis del

Baix Cinca va donar notícia del tortuós projecte de digitalització del setmanari La Ribera del Cinca (1929-1931) per a la seua edició en format de CD llibre. En el decurs de la matinal, es va sentir la reivindicació que la universitat reconegua la tasca dels centres d'estudis i es va defensar la devaluada figura de l'historiador local. La trobada es va ardonir amb una visita a l'Espai Cultural dels Canals d'Urgell, equipament cultural destinat a mostrar la transformació que va suposar la construcció dels canals d'Urgell en el paisatge i la vida de la comarca. Els assistents van quedar emplaçats a una propera trobada, que molt probablement serà acollida pel Centre d'Estudis de les Garrigues, amb seu a Montblanc.

La Coordinadora té el seu origen en el I Congrés de Centres d'Estudis de parla Catalana que es va celebrar a Lleida l'any 1991. La CCEPC

Paisatge del Pirineu de Lleida

dóna suport als centres adherits fomentant la recerca a través de congressos, divulgant les activitats i publicacions dels centres d'estudis, facilitant el coneixement mutu i l'intercanvi d'experiències i establint una xarxa de cultura i recerca en el territori. Actualment hi ha adherits a la Coordinadora més de 100 membres de gairebé tot l'àmbit lingüís-

tic català.

La creació, l'any 2003, de l'Institut Ramon Muntaner, per acord de la Generalitat de Catalunya i la CCEPC, va suposar el reconeixement de la labor que porten a terme els centres d'estudi i el mitjà perquè puguin arribar a bon terme els nombrosos projectes que es formulen des de tots els punts de l'àmbit cultural català.

ARTUR QUINTANA, PREMI COMTE JAUME D'URGELL

El passat dissabte 6 de juny, el jurat del Premi Comte Jaume d'Urgell, que convoca el Consell Comarcal de la Noguera, va decidir atorgar les distincions d'enguany al filòleg Artur Quintana, «per la seva dedicació a l'estudi i la difusió de la llengua i literatura catalanes de la Franja d'Aragó i de la regió del Carxe en l'àmbit de la romanística internacional» i a l'Institut d'Estudis Catalans, «per la seva tasca acadèmica, científica i cultural que té per objecte la recerca científica en tots els àmbits de la cultura de parla catalana».

El Premi Comte Jaume d'Urgell s'atorga anualment des de 1990 en reconeixement de «la trajectòria d'una persona o entitat que hagi contribuït a l'enfortiment i la projecció de les relacions culturals o d'amistat entre els pobles de parla catalana». El guardó consisteix en una reproducció a escala real del segell del comte Jaume d'Urgell i l'acte de lliurament té lloc al voltant de la Diada de l'Onze de setembre. L'any 2001 el premi va recaure en l'Institut d'Estudis del Baix Cinca per haver adreçat els seus esforços, conjuntament amb l'Associació del Matarranya i els Consells Locals de la Franja, «al foment i l'acceptació del concepte de Països Catalans entre la gent de l'Aragó i pels seus esforços i la voluntat d'integració lingüística i cultural amb la resta dels Països Catalans».

Quintana, visitant habitual de les planes de *Temps de Franja* bé com a cronista, bé com a protagonista de diversos esdeveniments dins i fora de les comarques catalanoparlants de l'Aragó, és membre honorari del Consello d'a Fabla Aragonesa, membre de l'Acadèmia de l'Aragonés i membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, a més de president de la Iniciativa Cultural de la Franja, la coordinadora que aplega les associacions culturals de la Franja que treballen en favor del català. Nascut a Barcelona el 1936, Quintana va desenvolupar una dilatada tasca acadèmica a Alemanya com a bibliotecari i com a professor d'universitat, i es va vincular a la Franja des que, els anys 70, va iniciar l'estudi de la parla de la Codonyera (Matarranya); des d'aleshores, la tasca filològica de Quintana ha contribuït al desvetllament de la consciència lingüística de les comarques aragoneses de parla catalana.

Lou Andreas-Salomé

Nascuda a Sant Petersburg el 1861 fou dona de lletres, intel·lectual, escriptora, apassionada, vital, viatgera, diuen que posseïdora d'una bellesa excepcional i d'un estil seductor, una dona especial en la seua època. Los seus cognoms pertanyen als seus dos marits: Friedrich Andreas, professor a la Universitat de Göttingen, i el Baró von Salomé, amb qui es casà el 1887, la qual cosa no fou impediment per a viatjar, i mantenir amistat amb d'altres homes.

Dona de llegenda en els salons artístics i culturals de l'Europa del seu temps. Des del 1880, any que abandonà Rússia per estudiar a Zurich, fins a la seua mort el 1937 a Göttingen, va provocar enemistats, ruptures matrimonials i suïcidis.

El 1882 va conèixer a Friedrich Nietzsche (de qui va escriure un llibre), després a Rainer Maria Rilke, del qual va ser la confident íntima. Amiga del filòsof Paul Rée, del psicoanalista Tausk...

Una de les deixebles més properes a Sigmund Freud, admesa als cercles psicoanalítics, amiga íntima d'Anna, la filla de'n Freud que seguirà la carrera psicoanalítica. Ella mateixa escriurà: «La meua vida esperava el naixement de la psicoanàlisi des que vaig deixar la infantesa». Un treball fonamental seu fou El narcisisme com a doble direcció.

En la seua obra biogràfica *Mirada retrospectiva* diu: «A mida que lamento el fi proper de la meua existència, m'és més senzill abraçar en la seua totalitat aquest extrany objecte que és la vida humana».

Merxe Llop

Llibres, fira i premis, un altre any

El poeta Juli Micolau rebé el premi Guillem Nicolau

■ Màrio Sasot

Lliurament de premis 2009 del govern aragonès de literatura en llengües minoritàries

Un juny més, la Fira del llibre de Saragossa inundà de casetes els passejos de la Gran Via i Independència i foren el marc per a l'entrega dels premis que atorga el govern aragonès a les literatures més minoritàries (en català, aragonès, poesia) i a diversos sectors del món del llibre. El Premi de les Lletres Aragoneses, concedit a l'escriptor oscenc resident a Barcelona Ramón Gil Novales, va ser entregat en un acte celebrat al museu de Saragossa unes setmanes abans.

L'entrega dels altres premis, que tingué lloc a la carpa de la Plaça de Santa Engràcia el passat 5 de juny, va estar presidida pel viceconseller del Departament d'Educació, Cultura i Esports de la DGA Juan José Vázquez el qual digué, en el seu discurs inaugural de l'acte, que "el sector del llibre està travessant un dels millors moments de la seua història a Aragó" i que aquests premis eren una "homenatge a la nostra diversitat de llengües i gèneres".

El premi Arnal Cervero de literatura en aragonès, a la novel·la

"En l'altro canto d'a güega", de Ruben Ramos, el recollí el president de l'Acadèmia de l'Aragonès, Manuel Castán i la filla de l'autor premiat, Antía a l'estar el premiat absent per raons de treball.

Juli Micolau, que a l'igual que Ramos rebia el premi per segona volta, en aquest cas pel seu poemari *D'un sol esclap*, va fer un vot perquè aquests premis suposaren un impuls per a la gent a llegir i a crear en la seua llengua i valorà el paper positiu que les associacions culturals de la Franja fan en el camp de l'edició i promoció de les seues literatures.

El premi "Miguel Labordeta" de Poesia en castellà va ser entregat a l'escriptor de Molina d'Aragó Francisco García Marquina per la seua obra "Volver a casa".

També va ser entregat el premi a la millor edició de l'any al llibre *Los años convulsos* de l'historiador aragonès Juan José Oña, de l'editorial Pirineum de Jaca. Una altre historiador i professor, Agustín Ubieta Artea, va rebre el premi a tota una trajectòria d'activisme cultural i editorial.

LA UNIVERSITAT DE SARAGOSSA BUSCA LA FORMACIÓ INTEGRAL, "MA NON TROPO", DELS SEUS UNIVERSITARIS

La Universitat de Saragossa, guiada, segons diuen a la seua pròpia web, per la seua vocació social i cultural, de la qual, l'objectiu prioritari ha estat i és aconseguir una formació integral de l'universitari que excedeixi àmpliament els àmbits tradicionals de la docència i la investigació, ha tornat a convocar uns "Premis a la Creació i Concursos Culturals" en els apartats de -Narrativa i Poesia en castellà, Narrativa i Poesia en aragonès, Concurs d'Arts Plàstiques i Concurs de Composició Musical-.

Com diu el José Miguel Gràcia al blog del seu finestró, "la Universitat de Saragossa no deu de saber que la llengua pròpia de la Franja és el català, patrimoni de tots els aragonesos i si ho sap, pitjor encara. Per altra banda, Loli Gimeno es pregunta: "És la nostra universitat? Sap que Aragó és trilingüe?". I pensar -dic jo- que el govern regional els va pagar un treball d'investigació on parlaven de l'existència del català d'Aragó... Què poc profit trauen del que investiguen!

Ara, que els escriptors en aragonès també van ben servits, perquè el seu premi és bianual "i no hi haurà convocatòria fins al proper setembre".

Marià Álvarez

GALERIA DE PERSONATGES

Joaquín Ibarz, premi «Cirilo Rodríguez» de Periodisme

«Valoro molt que el guardó me l'hagin donat els companys de professió»

■ Màrio Sasot

El periodista saidinès Joaquim Ibarz, corresponsal de *La Vanguardia* a Amèrica Llatina des de 1982, va rebre recentment a Segòvia el Premi «Cirilo Rodríguez» que atorga l'Associació de Periodistes d'aquesta ciutat.

En aquesta XXV edició, el jurat, integrat per representants de la premsa, la ràdio, la televisió i les agències de notícies, valorà especialment en aquest cas «la llarga trajectòria professional d'Ibarz, la seua enorme dedicació al treball i la singular capacitat per a percebre i analitzar els canvis produïts a l'Amèrica Llatina en aquestes tres darreres dècades.

A l'acte oficial de recepció del

premi, que porta el nom del prestigiós periodista segovià Cirilo Rodríguez, corresponsal de TVE i RNE a l'estranger els anys 1960 i 1970, assistí entre altres el primer guardonat, Manu Leguineche, que per raons de salut es desplaçà en cadira de rodes.

Joaquín Ibarz (Saidí, 1943) va estudiar el batxillerat intern al Col·legi San Viator d'Osca. Després cursà periodisme a la Universitat de Navarra, on fou company de pis i d'estudis de l'Iñaki Gabilondo. La seua feina com a professional la inicià al *Noticiero* de Saragossa, ciutat on va fer el servei militar. Allà connectà amb els sectors més progressistes de la

intel·lectualitat aragonesa (Teatre de Càmera i gent que després fundaria la revista *Andalan*).

Després de dirigir per un temps la revista *Barça*, des de 1969 fins a 1980 treballà a les seccions d'Internacional i Espectacles al diari vesperal *Tele-Expres*. El 1982 s'instal·là a Mèxic per a exercir de corresponsal regional de *La Vanguardia* d'aquest país i d'altres del Centre i del Sud d'Amèrica. En aquestes quasi tres dècades de treball a l'altre costat de l'Atlàntic ha cobert els principals esdeveniments polítics i socials succeïts a aquest continent, com la revolució sandinista a Nicaragua, la

Ibarz durant el lliurament de premis

lluita de la guerrilla guatemalenca, la crisi cubana, l'accés dels governs d'esquerres i populistes a Brasil, Veneçuela i Bolívia, els problemes del narcotràfic i els segrestaments de la guerrilla a Colòmbia, etc.

Malgrat la seua vida professional itinerant no ha oblidat mai els seus orígens i visita tots els anys Saidí, on conserva el caliu i l'estima de familiars i amics i on ha adquirit una casa on pensa dipositar els nombrosos objectes culturals adquirits durant la seua llarga estada a Amèrica Llatina.

CRÒNIQUES TAGARINES

Martí Garcia-Ripoll

■ Esteve Betrià

Pel que conec, no és fins a la segona meitat de la dècada dels anys setanta del segle passat que s'inicia tímidament el lent despertar de la consciència col·lectiva a favor de la llengua i la cultura catalanes a l'Aragó, despertar protagonitzat per alguns inquiets ciutadans aragonesos de llengua catalana –o, si hom així s'ho estima més pensar, pels catalans administrativament aragonesos– ocupats i preocupats pel present i pel futur de llur llengua i cultura, per la persistència de llur sistema lingüístic d'ús habitual i tradicional en l'àmbit familiar i vilatà. Aquest primer despertar col·lectiu sembla que es manifestà bàsicament a través de dos nuclis geogràficament distanciat. Per una banda, hi hauria el nucli format per la part més inquieta de la joventut lliterana d'aquells anys; per una altra banda hi hauria el nucli constituït per algunes poques persones catalanoparlants residents a Barcelona amb lligams, o no, més o menys intensos amb les comarques catalanòfones de l'Aragó. El que hom podria anomenar nucli barceloní acostumava a reunir-se els capvespres d'alguns dissabtes en la seu del Centre Comarcal Lleidatà de Barcelona; en formaven part activa persones com ara Jaume Carreras, Joaquim Torrent, Josep Mauri, Ramon Sistac –en aquells moments estudiant de filologia catalana a la Universitat de Barcelona i que feia, d'alguna manera, d'enllaç entre el nucli barceloní i el lliterà–, i en Martí Garcia-Ripoll. Aquest últim era qui, des del un posat aparentment desmenjat, hi aportava una visió més reflexiva, més pausada al

grup barceloní. A les primeries de la passada primavera m'arribà la notícia de la seua mort, ocorreguda a Barcelona el 4 de juliol de 2007 amb 54 anys d'edat; aquest mes fa justament dos anys.

Martí Garcia-Ripoll Duran era llicenciat en Filologia Catalana per la Universitat de Barcelona (1982) i des de 1984 va treballar d'assessor lingüístic a la Televisió de Catalunya, en concret en el Departament de Producció Aliena (doblatge i subtitulació). El seu interès per la llengua i els mitjans de comunicació el porta a publicar, amb Cinto Niqui el 2007, el treball d'investigació *La ràdio en català a l'estranger* en què s'inventaria per primera vegada tots els programes de ràdio que es van fer en català a l'estranger durant el segle XX.

Encara ara em ve l'encontre causal al meu carrer d'Aribau de l'Eixample barceloní en què en Martí m'explicava el seu treball quotidià a TV3. En aquell moment, les seues preocupacions sociolingüístiques ja l'havien apartat, relativament, de l'Aragó catalanòfon i s'havien decantat, entre altres, per les comunitats lingüísticonacionals dels Balcans, cosa que el portaria a col·laborar amb el Grup Català de Sociolingüística Catalana. Però abans havia publicat un article important –bàsic– per entendre una mica millor això que es començava a conèixer com a Franja (poseu-hi, si ho creieu convenient, el complement que trobeu més adequat): «Conflicte lingüístic i ideologia a la Franja de Ponent», publicat a la revista *Serra d'Or*. Aquest text ha estat considerat, amb raó, com la primera –i brillant– reflexió moderna de caràcter sociolingüístic sobre les comarques catalanes d'Aragó. Però l'article, publicat el 1982, també vingué a significar l'acabament de la seua vinculació directa amb la, en paraules d'en Garcia-Ripoll, Franja de Ponent.

Ara, en el record d'en Martí, em venen també la imatge i les accions d'altres activistes de fa trenta anys dels quals fa molts i molts anys que no en sabem res: Josep Perera Boix, de Castellonroi, Josep-Manuel Pons Brualla, de Benavarri,...

Jornada sobre les Llengües d'Aragó a Barcelona

■ Carles Sancho

La Jornada sobre les Llengües d'Aragó celebrada a Barcelona va ser organitzada pel Rolde Aragonés de Barcelona i també hi van col·laborar ASCUMA i el Centre Aragonés el passat 22 de maig. A la tarda es va celebrar a la Universitat de Barcelona una taula redona sobre 'La Llei de Llengües a l'Aragó' on van participar com a presentador i moderador J. Enrique Gargallo, professor de Filologia Romànica de la UB, Manuel Marqués i Ànchel Conte, com a presents de l'aragonès i Hèctor Moret i Carles Sancho com a representants del català. En la taula es va debatre la situació de les dues llengües minoritàries davant l'avantprojecte presentat al març de la Llei de Llengües. En principi des dels representants de les llengües minoritàries veuen com a molt necessària aquesta llei que donaria un marc legal de cooficialitat al català i l'aragonès i valoraria la diversitat lingüística del

Taula redona a la Universitat de Barcelona sobre les Llengües d'Aragó

nostre territori. Una llei mil vegades anunciada i que sembla que sempre trobe entrebancs insalvables.

Acabat l'acte els assistents van traslladar-se al Centre Aragonés per participar del sopar de comiat de la jornada que finalitzà amb

una actuació de l'Orquestrina del Fabirol que interpretà el seu espectacle en aragonès 'Música y parola'.

SOM D'EIXE MÓN

Sensacions estranyes

Francesc Ricart

Fa poc, un dissabte calorós i apegalós d'aquest juny, a Fraga, amb la porta del Casal Jaume I tancada i les obres de la Carretera que han pelat d'arbres el paisatge i han encaixonat el trànsit i els transeünts, intentava moure'm per un passadís trist i inhumà, sentint una mena de claustrofòbia kafià que em va provocar sensacions estranyes; sensacions que aviat vaig extrapolar amb el moment que vivim ple d'incerteses o, pitjor encara, carregat de certes temudes, com les que estem patint en els mesos difícils de la crisi econòmica en què ens trobem aforats.

I això que els polítics ens volen fer veure que el cel és de ceba i que des d'ara totes ens han de pondre: si la Llei de Llengües no ens satisfà al cent per cent, arribarà el gran miracle *marshallià* de Gran Scala i ens ho arreglarà tot i, si no, el nou finançament a l'Aragó ha de ser del tot satisfactori, com ha fet notar Marcelino Iglesias (avui sense ela geminada, que no se la mereix); i és que els aragonesos no són com els catalans que sempre demanen més que els altres; a més a més, després de les glorioses eleccions

europèes la nova via de comunicació anunciada, la que ha de passar pel reviscolat pas de Canfranc, ja és a tocar, fins i tot abans que el famós passadís del Mediterrani que aquests catalans pesats diuen que cal obrir d'una vegada després de tants anys d'endarreriment i que, ací, també es troben amb els valencians... Tot això tinc al cap i joestic fet un embolic perquè, un camí repassat tota aquesta cistella curulla de coses que pinten un futur de coloraines, que semblen difuminar la crisi, continuo sense veure la gràcia de la situació. Perquè, ara que hi penso, la Llei de Llengües encara no hi és i, aquest dies ja ens preparen perquè, si per atzar un dia en fessen la parida, sapiguem que no obligarà de res ni a ningú, que el català no serà oficial i que el català no es dirà català... PROU! Prou d'aquest color.

Pel que fa al tinglado de Gran Scala, la veritat és que no m'hi vull entretenir gaire perquè a la nit ho somio i l'endemà m'aixeco carregat del Pepe Isbert i Paco Morán (horror! I perdoneu-me els més joves o aneu a reveure "Bienvenido Mr. Marshall!", el film icona de Berlanga). Per no dir les coses inversemblants que podrien empastifar el paisatge natural i l'humà si un dia fan aquest immens despròpsit.

Com que ja he parlat dos camins de paisatge, vol dir que m'estic repetint i que convé fer una aturada per no cansar el personal a la vista de l'aturada universal de l'estiu. O siga que ens siga lleu la tornada al setembre i, als de Fraga, que no s'empassen gaire polseguera per les obres de l'*Avenida de los Reyes Católicos*.

La llengua és molt més que un codi

■ Joaquim Torrent

Amb força freqüència se'n ha dit que això de la llengua no és més que un accident, una cosa secundària, que no val la pena amoïnar-se per la seua desaparició, que al capdavant no és més que un codi, una cosa neutra i perfectament prescindible. El més curiós, és que els qui les profereixen sempre es troben instal·lats comodament en estructures estatals i, o, de poder i per mai de la vida prescindirien de la seua llengua, "casualment" la de les institucions a les quals simbiòticament estan lligats. Es tracta d'afirmacions destinades quasi-bé sempre a parlants de llengües sense poder, situats respecte a les institucions estatals en posició d'inferioritat i subordinació.

Es calcula que en l'actualitat mor diàriament una de les 6.500 llengües minoritàries —és a dir, sense un estat que les assumeixi com a pròpies i les defensi— existents al món. És una qüestió de "guanyadors" i de "perdedors". Els primers, òbviament, ho tenen tot al seu favor: institucions, mitjans de comunicació, ensenyament, prestigi, etc., i són els hereus, per regla general, d'antics imperis i, també, d'"imperis" colonials, aquests darrers anomenats lúcida i irònicament per l' eminent sociolingüista Rafael Aracil "imperis parroquials". Els "perdedors", per la seua banda, simplement no tenen res, són els desposeïts de la història, fins i tot, en els casos extrems no tenen ni codi escrit, per la qual cosa, un cop desapareguda la

seua parla ningú en tindrà constància. Altres, tot i perviure i tenir codi escrit en la pràctica des de les instàncies oficials se'n posa en dubte la mateixa existència o, com a mínim, se silencia, com és el cas dels kurds, totalment ignorats per l'Estat turc, que els anomena "tures de muntanya".

I és que una llengua és molt més que un codi, és una realitat que es trascendeix a si mateixa. És una manera determinada de veure el món, el lligam amb la terra, la pròpia infantesa; fins i tot cada llengua, en la mida que és "la" llengua dels respectius parlants, es pot dir que és l'argamassa amb què aquests articulen i construeixen el seu propi món, i on queden retingudes de manera inesborrable les olors i els tactes dels primers anys de vida. D'aquí, doncs, l'afecció tenaç mostrada pels membres de pobles oprimits per la seua llengua ancestral, per damunt de qualsevol consideració merament utilitària, i, també, el profund abatiment i desconcert d'aquestes persones en els casos que un Estat aliè, inexorablement i emprtant tots els recursos, ha decidit —en un determinat moment històric— que feien nosa i ja no podia tolerar més que continuessen al marge, i, per tant, ha optat per l'assimilació social i cultural. Un dels processos més colpidors ha estat el patit pels infants aborígens australians, els quals eren literalment arrencats i robats dels braços de les mares i duts a col·legis religiosos, o a llars de

famílies blanques a fi de fer tota mena de treballs domèstics, on eren indefectiblement aculturats en un món absolutament aliè per a ells, tot causant-los un trauma del qual ja mai més es recuperarien i que els conduïa directament a l'alcoholisme i a la desesperança vital més pregonna.

La llengua és una cosa massa íntima i massa pròpia, a la qual ningú renuncia voluntàriament; la seua desaparició sempre implica, tard o d'hora, violència. A més, es considera un bé tan preuat per qui, literalment, "l'ha mamat", que la prefereix a qualsevol "comodat del progrés". D'aquí el desconcert, a hores d'ara, dels dirigents xinesos, en veure com actualment els tibetans rebutgen el progrés material dut per Beijing a la zona i s'aferran a la cultura pròpia, aparentment molt més endarrerida —tot i que fatalment tenen les de perdre. Aquest desconcert dels dirigents xinesos és semblant al que els jacobins francesos han mostrat històricament, al propi territori metropolità, anihilant les diferents cultures internes diferents a l'oficial, i a les colònies —tant a Còrsega com a Madagascar s'inculcava als infants allò de "nos ancêtres les gaulois"—, menystenint les cultures dels pobles colonitzats i, posteriorment, creant estats nació absolutament artificials i font de tota mena de conflictes.

Amb la mateixa vehemència, com a mínim, que protegim determinades espècies animals hauríem de protegir les llengües amenaçades d'extinció, fomentant-ne l'ús de manera decidida en totes les situacions de la vida quotidiana, en el territori que els és propi i fent-ne partícips actius els novinguts. Tan sols així ens lliuraríem de la pèrdua d'identitat generalitzada, en un poti-poti informe i cocacolitjat presidit pel global i omnipresent anglès.

Jo no sóc de poble

Tot i que algun amic voluntariós amb els "sense poble" m'aculli al seu si, m'apadrini i em faci compartir les seues nostàlgies.

"Jo no sóc de poble" ni puc contar, com fa l'Anton Abad en una de les seues millors cançons, què és el que passa al marxar i tornar a eix lloc que l'ha vist nàixer i créixer.

Jo sento el buit de no tindre eix racó del món on retrobar-me.

Em queda el forat d'eix espai anhelat des de la ignorància. Eixa malenconia a l'evocar el que s'intuïx des del desconeixement i eixos borrisols eriçats per l'enyor del que pertany a un passat que no és el meu.

El que podia haver estat el meu poble va quedar perdut en un descosit de la història de l'Espanya esgarrada per la Guerra perquè l'arrel amb la terra es porta a les vísceres. L'abandonament obligat, el partir sense rumb que arrencà als meus iaïos de la seua terra física i tangible, em va fer orfena.

Tot allò va quedar enrere sense remei, i ara el vaig buscant en cada racó de llogarets que et fan addicte als passejos per carrers amb arcs i passadissos volats que protegeixen del fred més extrem o del calor estival. Tenen rius amb ribes on tombar-te, tancar els ulls i només escoltar. Són espais veritablement deliciosos.

Sé que en ocasions, aquest lligam amb el territori natal i els seus ocupants comporta baralles i mala sang. Però sempre acaben vençant les arrels i la seua força poderosa.

Teresa Serrano

QUADERNS del CINGLE

Josep Espluga

**Com embolicar
la Franja amb
una fulla de pi**

Desideri Lombarte

**Memòries d'una
desmemoriada
mula vella**

Francesc Ricart

**Escrits
contra l'erm**
Aspiracions des de la Franja

Ramon Sistac

**Menú de
degustació**
Opinions nutrícies
sobre la cuina de la llengua

Iniciativa Cultural DE LA Franja